

714068
22 april 2016

NOTA VAN BEANTWOORDING
INSPRAAK EN OVERLEG
VOORONTWERPBESTEM-
MINGSPLAN, -INPASSINGS-
PLAN EN MER WINDPARK DE
VEENWIEKEN

Provincie Overijssel en
gemeente Hardenberg

Definitief

Documenttitel	Nota van beantwoording inspraak en overleg Voorontwerpbestem- mingsplan, -inpassings- plan en MER Windpark De Veenwijken
Soort document	Definitief
Datum	22 april 2016
Projectnaam	Windpark De Veenwijken
Projectnummer	714068
Opdrachtgever	Provincie Overijssel en gemeente Hardenberg
Auteur	Sergej van de Bilt en Joost Starmans
Collegiale toets	Marjolein Pigge

INHOUDSOPGAVE

1	Terinzagelegging voorontwerpplannen	1
2	Thematische beantwoording inspraak- en overlegreacties	3
2.1	Algemeen	3
2.2	Akoestiek, slagschaduw en energieopbrengst	10
2.3	Veiligheid	24
2.4	Leefomgeving en gezondheid	25
2.5	Natuur	29
2.6	Overig	30

1 TERINZAGELEGGING VOORONTWERPPLANNEN

Inleiding

Het voorontwerpbestemmingsplan en – inpassingsplan voor windpark De Veenwieken hebben samen met het bijbehorende MER Windpark De Veenwieken vanaf 25 november 2015 gedurende 6 weken ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn zijn er 2 overlegreacties ontvangen (GGD IJsselland en Rijksvastgoedbedrijf, ministerie van Binnenlandse Zaken en koninkrijkszaken) als bedoeld in artikel 3.1.1 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) en zijn er 38 inspraakreacties ingediend. Daarnaast is op 2 december 2015 een inloopbijeenkomst georganiseerd voor belangstellenden.

Thematische behandeling inspraakreacties

Voor het gemak spreken we hierna alleen nog over de term ‘inspraakreactie’ maar uiteraard wordt hier ook de ‘overlegreacties’ bedoeld. De ontvangen inspraakreacties bevatten voor een groot gedeelte opmerkingen over specifieke thema’s. Daarom is er voor gekozen om de inspraak- en overlegreacties samen te vatten en te bundelen en per thema de bijbehorende punten te behandelen in hoofdstuk 2. De volgende thema’s zijn onderscheiden:

- algemeen (algemeen bezwaar, KGO, nut en noodzaak windenergie, locatiekeuze, proces en procedure);
- akoestiek, slagschaduw en energieopbrengst;
- veiligheid;
- leefomgeving en gezondheid;
- natuur;
- overig (waar onder overig onderzoek, opstellingsalternatieven, bestemmingsplan/ inpassingsplan).

De inspraakreacties zijn geanonimiseerd. Elke inspraakreactie correspondeert met een nummer in de beantwoording. Reacties die zowel naar de provincie Overijssel, als de gemeente Hardenberg, als bevoegd gezag zijn gestuurd zijn als één reactie behandeld.

De indieners van inspraakreacties worden apart geïnformeerd over de beantwoording van hun inspraakreactie door toezending van deze Nota van beantwoording.

Voortraject en bijbehorende communicatie

De concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (startnotitie voor MER) voor Windpark De Veenwieken heeft vanaf 11 juni 2014 gedurende 6 weken ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn was er gelegenheid zienswijzen in te dienen, tevens is de NRD voorgelegd aan de Commissie voor de m.e.r. De NRD met beantwoording van zienswijzen, het advies van de commissie is in oktober 2014 vastgesteld. Op 8 april 2015 heeft een informatiebijeenkomst plaatsgevonden over het initiatief voor het windpark en het opstellen van het MER.

Amendement mitigerende maatregelen provincie Overijssel

In de vergadering van Provinciale Staten van 11 november 2015 is een amendement aangenomen van Rikkink-Knippers c.s. over het toepassen van mitigerende maatregelen. De strekking van dit amendement is in de vergadering van de gemeenteraad van Hardenberg van 17 november 2015 overgenomen door de gemeenteraad. Het amendement is van belang in

het licht van de wijze van beantwoording van inspraakreacties en wordt hieronder kort toegelicht.

Voornaamste onderdeel van het amendement luidt als volgt:

Besluit: *“de initiatiefnemers te verzoeken in het nu lopende traject met een nadere uitwerking te komen waarmee minimaal wordt voldaan aan de wettelijke geluidsnormen waarbij geen mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn en de resultaten van de uitwerking vast te leggen in het ontwerpinpassingsplan <en ontwerpbestemmingsplan>”.*

Dit besluit wordt onder andere als volgt uitgelegd, dat: *“De Staten <en de gemeenteraad> het wenselijk achten dat de initiatiefnemers uitgedaagd worden zich niet te beperken tot het wettelijk minimum aangaande geluidhinder, maar tot een gedragen optimum te komen om zo de leefbaarheid van direct omwonenden te borgen”*

Dit amendement vraagt enige toelichting/interpretatie:

De ‘mitigatie’ zoals het aangenomen amendement dat beschrijft kan feitelijk op twee wijzen:

1. ‘terugregelen’ van de worst case windturbines (met een hoog bronvermogen) tot aan de wettelijke norm wordt voldaan. In feite wordt hierbij de windturbine voor een groot deel in een andere modus gezet (dit geldt vooral voor de nacht) en in het strengste geval deels stilgezet voor bepaalde momenten, zodat voldaan kan worden aan de wettelijke norm;
2. Keuze voor een aanzienlijk ‘stillere’ windturbine (met een lager bronvermogen dan de ‘worst case’ windturbine zoals deze in het MER is gepresenteerd) en hierbij een dusdanige modus te kiezen dat wordt voldaan aan de wettelijke norm.

Het amendement spreekt zich niet uit over wat als ‘mitigerende maatregelen’ wordt beschouwd. Aangenomen mag worden dat de Staten zich vooral tegen de eerste optie (terugregelen in combinatie met stilzetten) uitspreken omdat zij de initiatiefnemers uitdagen om aan de tweede optie invulling te geven in de vorm van een optimum om de leefbaarheid van direct omwonenden te waarborgen. De keuze voor een stillere turbine (met een aanzienlijk lager bronvermogen) geeft invulling aan het amendement.

2 THEMATISCHE BEANTWOORDING INSPIRAK- EN OVERLEGREACTIES

2.1 Algemeen

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
1	Wijziging van het inpassingsplan op percelen zonder toestemming of kennisgeving. Deze grenzen aan de percelen waarop de molens 9 en 10 geprojecteerd zijn. Van mening dat zonder privaatrechtelijke toestemming uitvoering van het inpassingsplan niet mogelijk is.	1	Vermoedelijk wordt bedoeld op de boogstraal van de ontsluitingsweg die over het perceel van indiener staat geprojecteerd. Het is niet de bedoeling een ruimtelijke reservering te doen op gronden van personen die niet deelnemen aan het initiatief, of waar geen afspraken zijn gemaakt. De verbeelding van het bestemmingsplan/inpassingsplan wordt hier daarom op aangepast	Ja. Aanpassing verbeelding: verwijderen boogstraal weg.
2	Bezwaar tegen het beoogde windpark door de (mogelijke) aantasting/hinder van de leefomgeving, gezondheid, geestelijke gesteldheid, slagschaduwen, lawaai en ongelukken (veiligheid) etc.	2	In het MER is onderzoek naar landschap, slagschaduw, geluid, veiligheid en gezondheid uitgevoerd. Alle windturbines voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. In het kader van een goede ruimtelijke ordening is ook breder gekeken. Daarmee blijft er een maatschappelijk aanvaardbare hinder over. Omdat de reactie zodanig algemeen is gesteld wordt verwezen naar de beantwoording van inspraakreacties in paragraaf 2.2 (akoestiek, slagschaduw en energieopbrengst), 2.3 (veiligheid) en 2.4 (leefomgeving en gezondheid).	Nee.
3	De gemeente Ommen is van mening dat de plaatsing van windmolens in de gemeente Ommen respectievelijk in de onmiddellijke nabijheid van de gemeente Ommen ongewenst is. De gemeente Ommen wijst duurzame energie in de vorm van windmolens af, omdat dit de omgevingskwaliteit en daarmee de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van Ommen als recreatief-toeristische toplocatie in het Vechtdal en Nederland schaadt.	4	De provincie Overijssel en de gemeente Hardenberg zetten in op het realiseren van duurzame energie en windturbines zijn één van de goedkoopste opties om duurzame energie op te wekken. Voor de plaatsing van windturbines in de provincie zijn zoekzones aangewezen. Dat zijn gebieden die op voorhand geschikt worden geacht voor windturbines. In de beleidsvisie windenergie Noordoost Overijssel zijn op basis van een reeks criteria 5 kansrijke zoekgebieden opgenomen voor windenergie. Het gebied Dedemsvaart-Zuid/Ommen-Noord is hierin gekwalificeerd als één van de meest kansrijke locaties. De locatie van het windpark is verder ook onderbouwd in de pilot gebiedskenmerken en windenergie "De schoonheid van windmolens in het veenkoloniale landschap" van de provincie Overijssel	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			door Paridon en de Groot landschapsarchitecten (december 2009) en in de Omgevingsvisie Overijssel 2009 van de provincie Overijssel. In het MER is binnen het gebied Dedemsvaart-Zuid/Ommen-Noord onderzocht welke locaties mogelijk zijn en deze zijn beoordeeld op milieueffecten. Uit dit locatieonderzoek kwam naar voren dat het gebied van De Veenwieken een geschikte locatie is voor windenergie. Overigens blijkt uit hoofdstuk 8 Landschap met behulp van visualisaties dat het windpark vanuit Ommen en het Vechtdal niet tot nauwelijks te zien zal zijn. Dat het windpark effecten heeft op de omgeving wordt ook in het MER beschreven. Echter zijn deze effecten dusdanig dat met het windpark er nog steeds een goed woon- en leefklimaat is. Voor een eventueel negatief effect op recreatie en toerisme door windturbines zijn geen aanwijzingen. Zie ook onder meer de uitspraken van de Raad van State over windpark Den Tol (201400754/1/R2) en recent Windpark Nieuwe Waterweg (201506165/1/A4).	
4	Volgens de Notitie Reikwijdte en Detailniveau moet de onderlinge afstand tussen de windturbines minimaal 5 maal de rotordiameter bedragen, dus in dit geval 500 meter. De kaarten die gebruikt zijn bij het inpassingsplan, laten zien dat de afstand noord zuid slechts 300 meter is. Een aantal woningen zijn op een afstand van 350 meter gelegen van de dichtstbijzijnde windturbine. Er zijn 102 woningen binnen een straal van 500 meter van de locatie De Veenwieken en 254 woningen binnen 500 tot 1500 meter. Uit bovenstaande wordt duidelijk dat de aangewezen locatie niet geschikt is omdat de afstanden tussen de windturbines onderling en tot de woningen veel te klein zijn.	4, 15, 31	De afstand van vijf maal de rotordiameter wordt genoemd in bijlage 2 van het NRD advies van de Commissie m.e.r., in bijlage 4 van het Notitie Reikwijdte en detailniveau ter illustratie van het hanteren van een meest compacte opstelling. Het betreft een indicatieve afstand tussen turbines bij de ontwikkeling van een windpark. Er staat letterlijk: "Turbines moeten vanwege het voorkomen van teveel turbulentie (veiligheid en levensduur) en het voorkomen van teveel opbrengstderving door onderlinge beïnvloeding (financieel rendement) op een bepaalde afstand van elkaar worden geplaatst, meestal 5 x de rotordiameter." Om parkverliezen te voorkomen wordt vaak een tussenafstand gehanteerd van 5x de rotordiameter tussen windturbines in het verlengde van de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZW-NO georiënteerd) en 3x de	Ja, deels. In het MER is dit in paragraaf 11.3.1. ook toegelicht voor zo ver betrekking hebbende op veiligheid.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			rotordiameter tussen windmolens haaks op de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZO-NW). Het hanteren van kortere afstanden verhoogt de windafvang (opbrengstderving) en turbulentie, maar dat wil niet zeggen dat kortere tussen afstanden niet mogelijk zijn. Zelfs in de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZW-NO georiënteerd) kunnen windturbines op afstanden van 3x de rotordiameter geplaatst worden. Bij vrijwel elk windpark op land in Nederland moet bij plaatsing van windturbines ook rekening gehouden worden met woningen, percelen en infrastructuur in de omgeving. Een belangrijke reden dat windturbines niet altijd op de gewenste onderlinge afstanden geplaatst kunnen worden. Dat er woningen bevinden binnen 350, 500 en 1.500 meter is juist. Niet de afstand tot de windturbines is bepalend of een windturbine gerealiseerd kan worden, maar de geluidbelasting van de windturbines op de woningen en de slagschaduw. Daarnaast kan ook, in geval een woning betrokken is bij het initiatief van het windpark, een korte afstand worden gerealiseerd tot aan windturbine omdat niet aan de wettelijke norm hoeft te worden getoetst. Dit is het geval bij de woning op een afstand van 350 meter. In het MER is getoetst dat voor alle woningen van derden voldaan kan worden aan de geldende normering voor geluid en slagschaduw. Aangetoond is dat de locatie geschikt is.	
5	De stellingname van de provincie om alleen in te grijpen in die gevallen waar een gebied ooit is bestempeld als kansrijk zoekgebied c.q. plaatsingsgebied, is een voorbeeld van bestuurlijke willekeur en houdt een ongelijke behandeling in van burgers in de provincie Overijssel.	13	Waarom inspreker het bestuurlijk willekeur en een ongelijke behandeling van burgers vindt, blijkt niet uit de zienswijze. Het vaststellen van een provinciaal inpassingsplan voor windenergie in provinciaal zoekgebied, wanneer een gemeente niet meewerkt, is provinciaal beleid dat gebaseerd is op onderzoek.	Nee.
6	De hogere turbines met verruimde geluidsnormen passen niet in het gebied "De Driehoek" in Dedemsvaart-Zuid/Ommen-Noord,	13	Zie antwoord bij nr. 4.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	omdat het toentertijd als kansrijk bestempelde zoekgebied inmiddels niet meer klakkeloos als zodanig mag worden opgevoerd: afstanden tot panden van derden zijn te gering en de onderlinge afstanden tussen de turbines eveneens. Daarenboven is de geluidsbelasting op de panden van omwonenden in vergelijking met toentertijd aanzienlijk toegenomen. Wat indertijd bestempeld is als kansrijk zoekgebied, c.q. plaatsingsgebied, is dat door de ontwikkelingen van de afgelopen jaren niet meer.		Dat de geluidbelasting is toegenomen op de panden van omwonenden in vergelijking met toentertijd is mogelijk, maar dat maakt het gebied niet minder kansrijk. In het MER is bekeken wat het effect is van het geluid van het windpark in cumulatie met andere geluidbronnen. Daaruit volgt de conclusie dat er bij de meeste toetspunten sprake is van een cumulatieve verslechtering, maar dat dit inherent is aan het realiseren van een windpark in een relatief stille agrarische omgeving en wordt acceptabel geacht gezien het belang van het realiseren van het windpark als bijdrage aan de landelijke energiedoelstelling. Bovendien wordt aan de wettelijke norm voldaan ten aanzien van geluid.	
7	De bijdrage aan duurzame energie van kleinschalige windmolenparken verspreid in kleine plukjes op het land zijn verwaarloosbaar. Doelstellingen om meer duurzame energie te produceren zullen door de ontwikkelingen van dit windmolenpark niet gehaald worden.	15	Zowel grootschalige als meer kleinschalige windturbineparken zijn nodig om de winddoelstellingen te halen. Zie bijvoorbeeld de Structuurvisie Wind op Land (maart 2014), waarin het volgende wordt gemeld: Om de doelstelling van 6000 MW te halen is het noodzakelijk dat ook buiten deze gebieden (gebieden voor windenergie van meer dan 100 MW) ruimte wordt geboden voor kleinere windturbineparken.	Nee.
8	Het rapport 'Dedemsvaart-Zuid-Advies Windmolens'(2012), opgesteld door Het Oversticht, vermeldt (op pagina 9) zelfs als harde randvoorwaarde uit de literatuur dat de onderlinge afstand tussen windmolens zes keer de rotordiameter moet zijn. In de toelichting op het voorontwerp is niet inzichtelijk gemaakt wat de onderlinge afstand tussen de beoogde windmolens is. Verzoek om alsnog kenbaar te maken dat de minimale afstand tussen turbines minimaal 600 m bedraagt.	21	Zie antwoord op nr. 4. Een onderlinge afstand van 6 maal de rotordiameter is geen harde randvoorwaarde. Het windpark voldoet daar ook niet aan. Het Oversticht heeft alleen een advies uitgebracht specifiek op het aspect landschap en dient ook in dat licht te worden gelezen.	Nee.
9	Insprekers voelen zich in dit proces onvoldoende serieus genomen door de gemeente Hardenberg. Nogmaals een uitnodiging om te zien en te horen wat de gevolgen van het windpark de Veenwieken voor omwonenden zijn.	25	De omwonenden worden wel degelijk serieus genomen. Zo hebben initiatiefnemers diverse gesprekken in de buurt gehad om te horen hoe het windpark leeft in de omgeving en om uitleg te geven over de plannen. Daarnaast zijn er diverse momenten geweest waarbij de bevoegde gezagen hebben gehoord wat er leeft in de omgeving en zijn omwonenden ook geïnformeerd. Zo is er een informatiemarkt geweest op 8 april 2015 en is er een inloopavond geweest op 2 december 2015 en een excursie voor	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			omwonenden naar Lelystad op 8 september 2015. Het is aan de bevoegde gezagen uiteindelijk de taak om een weloverwogen beslissing te nemen over enerzijds het algemeen belang om duurzame energie door middel van windenergie op te wekken en anderzijds de specifieke zorgen van omwonenden over de komst van het project. Het MER is uitgevoerd om deze besluitvorming ook te ondersteunen. Ondanks dat het voor de omgeving lijkt dat hun zorgen niet serieus worden genomen wordt dit dus wel degelijk in de afweging mee genomen.	
10	Buurtschap "Ommerkanaal" heeft jaren terug collectief voor groene stroom gekozen in de vorm van minimaal 1300 zonnepanelen gekozen, verdeelt over diverse percelen. Ook wij kunnen met onze zonnepanelen in onze eigen behoefte voorzien en hebben daar uiteraard in geïnvesteerd en willen om die reden dan ook niet bovendien geconfronteerd worden met dit horizonvervuilende windpark.	32	Zowel de provincie Overijssel als de gemeente Hardenberg juicht alle vormen van duurzame energieopwekking toe. Naast zonnepanelen zijn windturbines nodig om de doelstellingen te halen. In het 'Energieakkoord voor duurzame groei' (september 2013) is vastgelegd dat het aandeel duurzame energie 16% moet zijn in 2023. In dit energieakkoord hebben 40 belangenorganisaties, onder leiding van de Sociaal Economische Raad (SER), afspraken gemaakt over het verduurzamen van de energievoorziening in Nederland. Om de doelstelling van duurzame energieopwekking te bereiken, zijn verschillende duurzame energiebronnen nodig. De belangrijkste in Nederland zijn: bio-energie, windenergie (op land en zee), zonne-energie, en aardwarmte. De landelijke doelstelling voor wind op land is 6000 MW opgesteld vermogen in 2020. Windenergie op land is momenteel één van de meest kostenefficiënte technieken.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
11	Er is voor een periode van 10 jaar jaarlijks 45.000 euro beschikbaar om te investeren in het gebied of omgeving. Ik ben van mening dat 10 jaar te kort is en daarom wil ik er voor pleiten om 25 000 euro per jaar beschikbaar te stellen voor een periode van 20 jaar of nog langer in een speciaal daarvoor opgericht fonds, waar doormiddel van criteria wordt bepaald waaraan geld word uitgegeven. Die criteria zouden dan betrekking moeten hebben op versterking van natuur en landschap.	36	Vermoedelijk wordt hier bedoeld op de KGO-gelden (Kwaliteitsimpuls Groene Ruimte). De gemeente en provincie gaan nog in gesprek met omwonenden over de besteding van deze gelden. Het is de bedoeling hiervoor werkateliers te organiseren. De inspraakreactie wordt ter harte genomen.	Nee.
12	De keuze voor windenergie zou niet van bovenaf opgelegd moeten worden. De discussie over energie zou op lokaal niveau gevoerd moeten worden. Lokaal kan bekeken worden waar draagvlak voor is. Gemeenten zouden vervolgens autonoom moeten kunnen kiezen hoe zij een bijdrage leveren aan de energietransitie: met windmolens, zonnenvelden, aardwarmte of anderszins. Nu prevaleert echter de provinciale taakstelling voor windenergie.	4	Deze zienswijze behoeft geen reactie en wordt voor kennisgeving aangenomen.	Nee.
13	Ten behoeve van het MER zijn voor het windpark een akoestisch onderzoek en een onderzoek naar slagschaduw uitgevoerd. Hierbij zijn de mogelijke effecten voor de dieren, met de daaropvolgende schade voor ons bedrijf, niet in beeld gebracht. Ook moeten mogelijkheden van voorkoming en compensatie van hinder en schade worden toegelicht. Zo is ons bekend dat de eigenaar van naastgelegen percelen graag een windmolen op zijn gronden wil. Hiermee kan de afstand van een windmolen tot ons bedrijf worden vergroot.	40	Uit onderzoek naar geluid en slagschaduw blijkt dat voldaan kan worden aan de normen uit het Activiteitenbesluit voor geluid en slagschaduw bij gevoelige objecten. Een pluimveebedrijf is geen gevoelig object. Er zijn geen bewijzen dat er een verband is tussen windturbinegeluid en – slagschaduw door windturbines en schrikreacties, stress en onrust bij kippen of zelfs overlijden van kippen. De overheid heeft in overleg met initiatiefnemers deze opstelling bepaald. Er is geen aanleiding om de opstelling te wijzigen. Voor compensatie van planologische schade bestaat de wettelijke planschaderegeling.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
14	Direct langs onze pluimveestallen is in uw plan een pad getekend, waarover verkeersbewegingen plaatsvinden ten behoeve van windmolens in de omgeving. Hierover is op geen enkel moment overleg met ons geweest. In verband met geluid- en lichthinder bij onze kippen staan wij langs onze pluimveestal geen verkeersbewegingen door derden toe. Bovendien is de windmolen achter ons bedrijf via andere percelen te bereiken, waarmee schade aan ons bedrijf wordt voorkomen. Een eventueel recht van overpad ten behoeve van een windmolen zal dan ook niet worden toegekend.	40	Voor de ontsluiting langs de stallen is een alternatieve oplossing is die geen gebruik maakt van de gronden van de inspreker. Er wordt daarmee tegemoet gekomen aan de inspraakreactie. De indiener kan geen hinder ondervinden van de ontsluiting.	Ja, de betreffende ontsluitingsweg wordt van de verbeelding verwijderd en een alternatieve oplossing wordt opgenomen.
15	Draagvlak is een zwaarwegende factor voor de overheid in nieuwe projecten. De nog steeds aanwezige onrust in het gebied toont aan dat er geen/weinig draagvlak onder de omwonenden aanwezig is. De milieueffectrapportage brengt hier geen verandering in. Het is een omvangrijk boekwerk waarin zoveel verschillende onderzoeken met elkaar worden vergeleken dat de gemiddelde bewoner zich verliest in de veelheid van feiten en conclusies. Mede door de omvang en technische kennis die nodig is om een en ander te begrijpen heeft ook menige bestuurder moeite om een en ander te bevatten.	3, 6, 8, 9, 10, 14, 19, 23, 26, 30	Draagvlak is zeker een belangrijke factor, maar ondergeschikt aan de taakstelling om windenergie in Nederland, de provincie Overijssel en de gemeente Hardenberg te realiseren. Werken aan draagvlak is onlosmakelijk onderdeel van het zorgvuldige proces om te komen tot de planontwikkeling, waarbij een ieder invloed kan uitoefenen op het proces en het project. Elementen die bijdragen aan draagvlak ontwikkeling zijn onder meer zorgvuldig onderzoek in het MER, uitwerking Kwaliteitsimpuls Groene Ruimte, bieden participatiemogelijkheden en informatievoorziening.	Nee.

2.2 Akoestiek, slagschaduw en energieopbrengst

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
16	Er wordt gepleit voor de voorwaarde om te voldoen aan de oude geluidsnormen. De nieuwe geluidsnormen werden in het besluit onder minister Cramer niet strakker maar juist gunstiger voor de windmolenbouwers ten nadele van de omwonenden. De nieuwe normen worden achteraf getoetst op basis van gemiddelde (Lden en Lnight). De Lden en de Lnight norm passen niet in de systematiek voor handhaving maar meer om aan te geven hoe het is gesteld in een gebied met de geluidsbelasting in dat gebied. Normen handhaven op basis van gemiddelden over een heel jaar is niet mogelijk en stelt de handhavende overheid voor problemen. Een strakke norm beschermt de omwonenden, deze is ook direct meetbaar. Bij een gemiddelde norm heb je te maken met overschrijdingen van het “toelaatbare” en met momenten onder de norm.	3, 6, 8, 9, 10, 14, 17, 19, 21, 23, 26, 30	In Nederland geldt de normstelling uit het Activiteitenbesluit. Daaraan dient te worden getoetst en derhalve is ook aan die norm getoetst. Indien na inwerkingstelling van het windpark twijfels bestaan over het voldoen aan de wettelijke vereisten, kan ieder moment een handhavingverzoek worden ingediend bij het bevoegde gezag. Steekproefsgewijs kan de door de fabrikant opgegeven geluidvermogeniveau's van de windturbines per windsnelheidsklasse worden gecontroleerd. Op basis van het jaargemiddelde geluidvermogen kan dan met een overdrachtsberekening het immissieniveau bij normaal gebruik worden vastgesteld en getoetst aan de normstelling. Indien blijkt dat de normen worden overschreden, kunnen de desbetreffende turbines worden aangepast.	Nee.
17	Slagschaduw zal een groot effect hebben op het leefgenot van de omwonenden. Er wordt daarom voor gepleit er zorg voor te dragen dat omwonenden geheel géén slagschaduw ondervinden.	3, 5, 6, 8, 9, 10, 14, 19, 23, 26, 30	De optredende slagschaduw wordt door een stilstandvoorziening gereduceerd tot de wettelijke norm van maximaal 20 minuten slagschaduwhinder op hooguit 17 dagen per jaar. Dat zorgt voor een acceptabel woon- en leefklimaat voor omwonenden.	Nee.
18	In strijd met artikel 3.14a Activiteitenregeling ontbreken in het akoestisch- en slagschaduwonderzoek – ten onrechte – de navolgende gegevens: - De gegevens waarmee wordt aangetoond dat de betreffende situatie valt binnen het toepassingsbereik van de gebruikte methode (3.14a onder e); - De situering, akoestisch relevante dimensies en de aard van de geluid reflecterende en -afschermende objecten of constructies (3.14a onder k)	21	Het akoestisch- en slagschaduwonderzoek is opgesteld conform de Activiteitenregeling milieubeheer en Reken- en meetvoorschrift windturbines. In het onderzoek zijn de gegevens opgenomen waarop het onderzoek is gebaseerd en het onderzoek is derhalve controleerbaar. Er zijn geen afschermende of reflecterende objecten in het rekenmodel opgenomen, er is worst-case uitgegaan van een vrije geluidoverdracht. Uit niets blijkt dat niet kan worden uitgegaan van de resultaten van het onderzoek.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
19	In het akoestisch- en slagschaduwonderzoek is op nog geen enkele manier onderbouwd op welk punt van de gevel van de woning van cliënt de geluidsbelasting is gemeten, laat staan dat is onderbouwd dat op dit punt van de gevel de geluidsbelasting het hoogst is.	21	Zie ook het antwoord nr. 12. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Activiteitenregeling. In bijlage 2 van het onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark De Veenwieken is aangegeven dat op 5 meter hoogte de geluidbelasting is berekend (in plaats van gemeten, zoals in de inspraakreacties wordt aangegeven). Deze hoogte is conform de richtlijnen van de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening en komt overeen met de gemiddelde 'slaapkamerhoogte'. Op begane grondniveau kan het geluidniveau lager zijn. Derhalve is niet van de 'best case' situatie uit gegaan.	Nee.
20	In het akoestisch- en slagschaduwonderzoek is voor de verschillende alternatieven de geluidsbelasting van het beoogde windpark in combinatie met wegverkeers- en industrielawaai berekend aan de hand van de 'methode Miedema. Het onderzoek maakt ten onrechte – niet duidelijk welke waarde aan deze methode gehecht moet worden. Op pagina 26 van het akoestisch- en slagschaduwonderzoek wordt in dit verband verwezen naar voornoemde rekenregels uit het Reken- en meetvoorschrift windturbines (Activiteitenregeling bijlage 4), maar de 'methode Miedema' is daar niet in opgenomen. Het dient er dan ook, behoudens tegenbewijs, voor te worden gehouden dat met deze methode de akoestische kwaliteit van de omgeving ten gevolge van de cumulatieve effecten niet objectief kan worden beoordeeld	21	De rekenregels uit het Reken- en Meetvoorschrift windturbines zijn gehanteerd om de cumulatieve geluidbelasting te berekenen rekening houdend met de verschillen in dosis-effectrelaties van de verschillende geluidbronnen. Aan de hand van de methode Miedema wordt vervolgens de akoestische kwaliteit van de omgeving ten gevolge van de cumulatieve effecten bepaald en kan de leefomgeving objectief worden beoordeeld. De methode Miedema is dus gebruikt om de akoestische kwaliteit te kunnen duiden. De methode is een algemeen geaccepteerde methode hiervoor.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
21	Uit tabel 4.5 op pagina 28 van het akoestisch- en slagschaduwonderzoek blijkt dat, bij realisatie van het voorkeursalternatief, het jaargemiddelde geluidsniveau aan de woning van cliënt aan de Ommerkanaal 53 (toetspunt 26) verschuift van 40 dB naar 52 dB. Daarmee overschrijdt de geluidsbelasting van het windpark de op grond van artikel 3.14a eerste lid Activiteitenbesluit toegestane jaargemiddelden geluidswaarden (47 dB overdag en 41 dB 's nachts).	21	De toegestane jaargemiddelde geluidswaarden betreffen waarden van alleen windturbines, dus niet in cumulatie met andere bronnen. Er geldt geen norm voor de cumulatieve geluidbelasting en derhalve kan er ook geen overschrijding zijn van een norm. De tabel op pagina 28 van het akoestisch onderzoek geeft wel de berekende geluidbelasting aan wanneer rekening gehouden wordt met cumulatie. Daaruit blijkt dat de gecumuleerde geluidbelasting 52 dB is ter plaatse van de Ommerkanaal 53 wanneer het windpark wordt gerealiseerd (conform het voorkeursalternatief). In het voorontwerpbestemmingsplan en – inpassingsplan is aangegeven dat deze cumulatieve verslechtering inherent is aan het realiseren van een windpark in een relatief stille agrarische omgeving en wordt acceptabel geacht gezien het belang van het realiseren van het windpark als bijdrage aan de landelijke duurzame energiedoelstelling. Bovendien wordt voldaan aan de wettelijke norm ten aanzien van geluid.	Nee.
22	De toelichting op het voorontwerp vermeldt (op pagina 29) dat bekeken wordt wat de laagfrequente geluidsniveaus zijn op de gevel van woningen van derden (waaronder die van cliënt), waarbij wordt doorverwezen naar het akoestisch- en slagschaduwonderzoek. Tegelijkertijd wordt (op pagina 33) met referte aan verscheidene onderzoeken betoogd dat het niet noodzakelijk is verder onderzoek uit te voeren naar laagfrequent geluid voor 'Windpark De Veenwijken'. Uit niets blijft vervolgens dat daadwerkelijk bekeken is wat de laagfrequente geluidsniveaus zijn op de gevel van de woning van de cliënt. De analyse door Pondera Consult kan hiervoor in ieder geval niet, althans onvoldoende, redengevend zijn, aangezien deze analyse (om nog onbekende redenen) niet gebaseerd is op dezelfde toetspunten als het akoestisch- en slagschaduwonderzoek.	21	Er is in het MER en de toelichting op het voorontwerp bestemmingsplan/inpassingsplan aangegeven dat het niet noodzakelijk is om laagfrequent geluid te berekenen voor woningen van derden. De formulering was wat onduidelijk hier en is dus aangepast. Om de volgende reden is geen onderzoek noodzakelijk: het RIVM heeft op verzoek van de GGD-en de invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden door windturbines onderzocht (Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden, GGD Informatieblad medische milieukunde Update 2013; RIVM rapport 200000001/2013). Hierin wordt gesteld dat windturbines weliswaar laagfrequent geluid produceren maar dat er geen bewijs bestaat dat dit een factor van belang is voor de hinderbeleving. Er is geen aparte beoordeling nodig bovenop de bescherming die de A-gewogen normstelling op basis van dosis-effectrelatie reeds biedt. De mate van bescherming en de normering worden eveneens beschouwd in een literatuuronderzoek naar laagfrequent geluid van windturbines van RVO (voorheen Agentschap NL) (Literatuuronderzoek laagfrequent geluid windturbines, LBP Sight in opdracht van Agentschap NL, projectnummer	Toelichting in par. 5.2 wordt aangepast.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
			DENB 138006 september 2013). Ook hier zijn geen aanwijzingen dat het aandeel laagfrequent geluid een bijzondere dan wel belangrijke rol speelt. Tenslotte is door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, mede namens de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu over het onderwerp laagfrequent geluid van windturbines een brief aan de Tweede kamer gestuurd. Op grond van de brief van de Staatssecretaris en het rapport van het RIVM kan worden gesteld dat toetsing aan de standaard Nederlandse geluidnormen tevens voldoende bescherming biedt tegen laagfrequent geluid. Het is dan ook niet noodzakelijk verder onderzoek uit te voeren naar laagfrequent geluid voor windpark De Veenwieken. Voldaan kan worden aan een goede ruimtelijke ordening. Ondanks dat het niet noodzakelijk wordt geacht is specifiek het laagfrequent geluid berekend voor enkele relevante toetspunten (Notitie Laagfrequent geluid Windpark De Veenwieken, d.d. 2 juli 2015). De conclusie is dat hinder in de woningen door laagfrequent geluid als gevolg van de windturbines op basis van beoordelingen volgens de verschillende methodieken niet zijn te verwachten.	
23	Indiener vraagt zich af op welke manier voor hem te controleren is dat de stilstandsregeling daadwerkelijk gehanteerd gaan worden zoals beschreven.	21	Een stilstandregeling wordt voorgeprogrammeerd voor het windpark. Indien na inwerkingstelling van het windpark twijfels bestaan over het voldoen aan de wettelijke vereisten, kan ieder moment een handhavingsverzoek worden ingediend bij de bevoegde instantie. Er kan dan worden gecontroleerd of een turbine is voorzien van een (correcte) stilstandvoorziening, een technische voorziening welke de turbine op bepaalde data en tijden stopzet. Tevens kan worden gecontroleerd of de geprogrammeerde tijden en data overeenkomen met die tijden en data wanneer de slagschaduw dient te worden voorkomen.	Nee.

Nr.	Inspiraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig																				
24	Uit de toelichting op het voorontwerp blijkt niet, althans onvoldoende, welke (aanvullende) schadelijke invloed slagschaduw op de woning (slechts 410 m van dichtstbijzijnde turbine) van indiener heeft.	21	Op welke (aanvullende) schadelijke invloed op de woning wordt bedoeld is onduidelijk. In het onderzoek naar slagschaduw is aangegeven dat een automatische stilstandvoorziening is vereist om aan de geldende normering voor slagschaduw, op elke woning van derden, te voldoen. De slagschaduwhinder van het windpark op de woning wordt dus beperkt. Dat zorgt voor een acceptabel woon- en leefklimaat.	Nee.																				
25	De bewering dat de frequenties van de lichtflikkeringen van de voorbeeldturbines voor windpark De Veenwieken tussen de 0,24 en 0,95 Hz liggen en daarmee niet als extra hinderlijk worden ervaren zijn ten onrechte geenszins onderbouwd.	21	De frequenties van de lichtflikkeringen liggen voor drie beschouwde turbinetypes tussen 0,24 en 0,95 Hz als gevolg van het aantal omwentelingen per minuut dat hoort bij de beschouwde turbines en liggen ruimschoots onder de 2,5 Hz dat als erg storend wordt ervaren en schadelijk kan zijn. Dat heeft te maken met de snelheid van de afwisseling van schaduw en geen schaduw door het passeren van de turbinebladen voor de zon. Als de snelheid hoger is (meer dan 2,5 Hz) dan wordt dat in het algemeen als erg storend ervaren. Gezien de draaisnelheid van moderne windturbines, die lager is dan de wat oudere windturbines die sneller draaien, wordt niet verwacht dat de slagschaduw als erg storend ervaren wordt. In onderstaande tabel worden ter informatie de frequenties van schaduwhinder van een aantal (referentie) windturbines gegeven. <table><tr><th>Type windturbine</th><th>Toerental max.</th><th>Aantal bladen</th><th>Frequentie schaduw</th></tr><tr><td></td><td><i>Omwentelingen / min.</i></td><td></td><td><i>Hz</i></td></tr><tr><td></td><td><i>a</i></td><td><i>b</i></td><td><i>(a*b)/60</i></td></tr><tr><td>Enercon E101-3.0MW</td><td>14,5</td><td>3</td><td>0,725</td></tr><tr><td>Enercon E92-2.35MW</td><td>16</td><td>3</td><td>0,8</td></tr></table>	Type windturbine	Toerental max.	Aantal bladen	Frequentie schaduw		<i>Omwentelingen / min.</i>		<i>Hz</i>		<i>a</i>	<i>b</i>	<i>(a*b)/60</i>	Enercon E101-3.0MW	14,5	3	0,725	Enercon E92-2.35MW	16	3	0,8	Nee.
Type windturbine	Toerental max.	Aantal bladen	Frequentie schaduw																					
	<i>Omwentelingen / min.</i>		<i>Hz</i>																					
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>(a*b)/60</i>																					
Enercon E101-3.0MW	14,5	3	0,725																					
Enercon E92-2.35MW	16	3	0,8																					

Nr.	Inspiraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag				Aanpassing nodig
			Gamesa G90-2.0MW	19	3	0,95	
			Nordex N100-2500kW	14,9	3	0,745	
			SWT108-3,0MW	19	3	0,95	
			Vestas V110-2.0MW	14,9	3	0,745	
26	In het MER produceren 8 turbines van het type E101 op 99 meter ashoogte zonder mitigatie (Tabel 13.1, pagina 174) 53.627 MW. Tien turbines zouden dan (53.627/8*10=) 67.034 MW produceren. Volgens tabel 5 van de aanvullende notitie van 30 november (pag. 9) echter 70.998 MW. Een verschil van 6%. Is dat te verklaren uit de toename van de gemiddelde windsnelheid met nog geen 3% (zie noot 4 op pag. 9 van de aanvullende notitie)?	33	Voor de opbrengstberekeningen in het MER is een gemiddelde windsnelheid gehanteerd van 6,7 m/s op 100 meter. Op basis van de in 2015 uitgevoerde LIDAR windmetingen blijkt de wind snelheid 6,9 m/s te zijn op 100 meter. De opbrengstformule voor windenergie is niet lineair maar exponentieel. Een kleine verhoging in windsnelheid heeft dan ook grote impact op de jaarlijkse productie.				Nee.
27	Wat is de verklaring voor het verschil in jaarproductie per turbine in de gegevens van bijlage 9 van het MER? In de tabel 'Opbrengsten overzicht de Veenwieken' op pag. 1 van die bijlage staat in de kolom WEC Y.Y. steeds 8% minder productie dan in de specificaties op de volgende pagina's. B.v. voor de E101 staat er 7.886.295 kWh, terwijl op de specificatie 8.572.060 staat aangegeven. Waar blijft die 8%?	33	De bij het MER bijgevoegde berekeningen is indicatief, waardoor er een afslag gehanteerd is van 8%. In bijlage 9, is verwachte productie voor 8x E-101 op 99 meter opgenomen van 63.090.362 kWh, een 15% afslag voor mogelijk parkverlies geeft een totaal opbrengst van 53.626.807 kWh (6.703.351 kWh per windturbine). In de aanvullende notitie is de verwachte productie van 10x E-101 op 99 meter (door de hogere windsnelheid van 6,9 m/s) opgenomen van 83.526.552 kWh een 15% afslag voor mogelijk parkverlies geeft een totaal opbrengst van 70.997.569 kWh (7.099.757 kWh per windturbine). Op basis van de LIDAR windmeting is inmiddels door de onafhankelijk partij Ecofys een nauwkeurige park berekening gemaakt. De productie voor een E-101 op 99 meter is berekend op 7.139.333 kWh.				Nee.
28	Het verschil in de turbinekeus voor berekeningen van enerzijds geluid en slagschaduw en anderzijds energieopbrengst leidt in het MER tot verwarring en soms tot ridicule berekeningen. Zo	33	In het MER voor Windpark De Veenwieken zijn voor de aspecten geluid, slagschaduw en productieberekeningen voor elk van de alternatieven andere windturbines gehanteerd. Voor geluid en slagschaduw is een worst				De aanvullende notitie is aangevuld met de

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
	staan in Tabel 14.3 Effecten per opgewekte 1.000 MWh (kwantitatieve effecten gedeeld door de elektriciteitsopbrengst) op pag. 180 de effecten bij plaatsing van bv. een Vestas V110 gedeeld door de productie van een Siemens SWT-3.0-108. En dan ook nog eens zowel de effect- als de productiegegevens zonder mitigatie, terwijl verschillende types turbine zeer uiteenlopende mate van noodzakelijke mitigatie kennen. Appels en peren dus, of eigenlijke onrijpe appels en onrijpe peren. Alleen nuttig indien wordt besloten op iedere mast twee turbines te plaatsen, één voor de energieproductie en één voor het geluid en slagschaduw.		case windturbine gebruikt om maximale milieueffecten voor de alternatieven in beeld te brengen. Voor geluid is dat een windturbine met een hoog bronvermogen en voor slagschaduw een windturbine met maximale afmetingen. Voor energie is een bestaande windturbine gezocht die qua vermogen en rotordiameter het dichtst in de buurt komt van de maximale waarden in dat alternatief. Deze aanpak wordt gehanteerd om volgens de systematiek van het MER de vijf alternatieven onderling te vergelijken. In het MER is in paragraaf 4.6 en in tabel 4.5 per milieuthema gemotiveerd wat de uitgangspunten zijn voor onderzoek. Om naast absolute effecten ook relatieve effecten in beeld te brengen, zijn de kwantitatieve resultaten van de alternatieven gedeeld door de elektriciteitsopbrengst. Omdat het MER geen uitspraken doet over exacte turbinetypes en de elektriciteitsopbrengst turbine typeafhankelijk is, dient de uitkomst van tabel 14.3 van het MER slechts ter indicatie. In een aanvullende notitie van 20 november 2015 van Pondera Consult (Notitie Berekeningen aanvullende scenario's) wordt ingegaan op de zorg dat bij het hanteren van één windturbintype voor de hinderaspecten en energie van een alternatief mogelijk andere conclusies dienen te worden getrokken in het MER. In deze notitie staat de conclusie dat ook wanneer andere type windturbines voor de hinderaspecten en energie worden gehanteerd, de conclusies uit het MER gehandhaafd kunnen blijven.	alternatieven 2 en 3 toegevoegd aan het MER als bijlage 10. De relatieve effecten per MWh zijn voor deze realistische scenario's ook opgenomen in het MER in hoofdstuk 14 (tabel 14.7).
29	Ten onrechte wordt in de notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november de grenswaarde van L_{den} opgerekt van 47.0 dB naar 47.6 dB. Dit wordt gedaan door onjuiste verwerking van de decimalen. Middeling wordt toegepast in plaats van afkapping. Zie hiervoor de tabellen in Bijlage 1 op pag. 11 en 12 van de notitie. In genoemde tabellen staan een aantal waarden variërend van 47.1 tot en met 47.5 niet vetgedrukt, terwijl ze dat wél hadden moeten	33	Er is uitgegaan van afronding van de geluidniveaus. De normering heeft het over $L_{den} = 47$ dB en $L_{night} = 41$ dB. Afgerond voldoet een geluidwaarde van 47,49 dan (net) aan de norm en een geluidwaarde van 47,51 (net) niet meer. Dat is de reden dat in de tabellen waarden van bijvoorbeeld $L_{den} = 47,4$ dB niet vetgedrukt zijn. Een $L_{den} = 47,5$ kan een afronding zijn van $L_{den} = 47,49$ en daarmee voldoet het ook aan de norm en is derhalve niet vetgedrukt, of een afronding zijn van $L_{den} = 47,51$ dB en voldoet daarmee niet aan de norm en is dus vetgedrukt. 47,50 dB wordt afgerond naar het	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
	zijn. Deze verkeerde verwerking heeft ook gevolgen voor de gegevens zoals opgenomen in Tabel 3 (pag. 7) van deze notitie. Bovengenoemde verkeerde verwerking van de decimalen geeft ook te denken over de cijfers die zijn gepresenteerd over de 'best case'-turbine in bijlage 20 van Bijlage 4 van het MER.		dichts bij zijnde even getal bij een afronding in hele decimalen is dat dán 48 dB en dus vetgedrukt. Afspraken over de wijze van afronding van decimalen in geluidonderzoek zijn vastgelegd in het Reken- en meetvoorschrift geluid 2012. Het (gangbaar) gehanteerde geluidrekenprogramma Geomilieu® doet de afronding automatisch op deze wijze, niet alleen bij windturbinegeluid, maar ook bij industrie- en weggeluid.	
30	In Bijlage 4 van het MER staat in Bijlage 20 van deze bijlage (pag. 53 e.v.) een uitwerking van de geluidsbelasting van de E-101 OM II. Hierbij worden geluidscontouren getoond voor Lden en Lnight (op pag. 56 en pag. 57) die op het oog bevreemdend op elkaar lijken. Wordt twee maal het zelfde plaatje getoond, hoewel bovenschrijft en legenda anders doen vermoeden? Daarnaast wijken de contouren nogal sterk af van de gevelbelastingen van de 30 toetspunten zoals vermeld op pag. 55 van die bijlage.	33	Nee, de figuren zijn juist en verschillen (licht) van elkaar. Zoals aangegeven in de rapportage (bijlage 4 van het MER) zijn de waarden in de tabel leidend voor de toetsing: "De contouren zijn gebaseerd op rasterberekeningen waarbij de loop van de contouren tussen de rasterpunten worden geschat met een zeer beperkte onnauwkeurigheid. Hierdoor zou het kunnen dat een toetspunt zich net binnen een afgebeelde contour bevindt terwijl de op het toetspunt berekende geluidbelasting net lager dan de norm ligt. Alleen de berekeningen ter plaatse van de toetspunten zijn nauwkeurig genoeg en leidend voor toetsing aan de normstelling." De contouren zijn dus puur illustratief.	Nee.
31	In de inspraak namens BOLDOR op 22 september 2015 is verwondering geuit over het gebruikte brongeluid van de E101 OM II, nl. 103,3 dB(A). In de notitie van 7 oktober wordt daarover gezegd: "De waarde 103,3 dB(A) is afkomstig uit het testrapport van de windturbinefabrikant op basis van geluidsmetingen aan de turbine." Van dit testrapport staat de bronvermeldingen in de MER-bijlage. Beide verwijzingen zijn op internet niet te vinden. In wél gevonden testrapporten van de fabrikant Enercon wordt steeds een bronvermogen van 106,2 dB(A) genoemd voor de E101. Omdat de gegevens essentieel zijn voor de berekening van de geluidsbelasting en contouren is het gewenst om bij de uiteindelijke plannen en vergunning ook het relevante testrapport van de gekozen turbine bij te voegen.	33	De gehanteerde waarden zijn geen meetwaarden maar door de windturbinefabrikant aangeleverde gegarandeerde geluidswaarden. De door de windturbinefabrikant aan geleverde gegarandeerde geluidswaarden liggen hoger dan de meetwaarden, waardoor het daadwerkelijke brongeluid gelijk of lager is dan de gegarandeerde waarde. Het is de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer om te voldoen aan de geldende normstelling, ook wanneer zou blijken dat het geluidbronvermogen hoger zou zijn dan nu aangenomen. Het bedoelde gegarandeerde meetrapport (niet: testrapport) wordt niet opgenomen,. Dit is niet gangbaar en ook niet vereist vanuit de Activiteitenregeling. Verder nog het volgende. De verschillen in waarden zijn het gevolg van de omrekening van een opgegeven bronwaarde van de fabrikant naar een	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
			jaargemiddelde etmaalwaarde voor de berekening van de L_{den} contouren. Er is hier geen sprake van een fout, maar van verschillende uitgangspunten. De beide waarden kunnen niet direct met elkaar vergeleken worden. De waarde van 103,3 dB(A) is de door de windturbinefabrikant aangeleverde gegarandeerde geluidswaarden. Deze waarde wordt in bijlage 20 van het akoestisch rapport als uitgangspunt gegeven voor de geluidberekeningen in het rapport. De bronsterkte van 103,3 dB(A) is ter indicatie gegeven bij een windsnelheid van 8 m/s boven een vlak landbouwgebied en op een ashoogte van 99 meter. Het meetrapport geeft de bronsterkte ook bij andere windsnelheden. De gerapporteerde bronsterkten van de Enercon E-101 turbine zijn vervolgens voor de akoestische berekeningen omgerekend naar bronsterkten in relatie tot de windsnelheid op een ashoogte van 135 meter, voor de specifieke locatie. Dit is de L_{den} waarde van 106,2 dB voor de Enercon E-101 turbine in tabel 5.2. Deze waarde is een L_{den} waarde, en dus een jaargemiddelde etmaalwaarde. De reden dat de L_{den} bronsterkte hoger is dan de gemeten waarde is dat bij het omrekenen naar een L_{den} waarde er twee straffactoren voor de avond (+ 5 dB) en nacht (+10 dB) worden meegenomen omdat de Nederlandse wettelijke norm er van uit gaat dat er in de avond en nacht een strengere geluidnorm geldt. De bronsterkte waar in geluidberekeningen van uit dient te worden gegaan is dus als gevolg hiervan hoger dan de door de fabrikant gegeven waarde. Ook voor een lagere ashoogte is een jaargemiddelde etmaalwaarde bepaald (waardoor ook deze hoger is dan 103,3 dB(A)).	
32	Als de windsnelheid is toegenomen sinds berekeningen in het MER (zie noot 4 op pag. 9 van de aanvullende notitie) zal niet alleen de energieproductie zijn toegenomen maar ook de geluidsproductie. Als we dit gegeven combineren met de bevindingen uit bijlage 20 van bijlage 4 van het MER ontstaat een merkwaardige situatie. In genoemde bijlage bleek de E101 OM II-turbine nét aan de wettelijke geluidsnorm te voldoen. 'Slechts' 7 van de 30 toetspuntwoningen hadden een	33	De windsnelheid is niet toegenomen, de gehanteerde windsnelheid op ashoogte is voor het bepalen van de elektriciteitsproductie alleen verhoogd. De windsnelheid is op een juiste wijze meegenomen in het akoestisch onderzoek en dat is gebeurd conform de "Bepaling windsnelheidsverdeling" in voorschrift 3.4.3 uit bijlage 4 van de Activiteitenregeling. Zie ook bijlage 4 bij het MER, waar in paragraaf 2.3 ingegaan wordt op het windaanbod. Dat er later voor de elektriciteitsproductie een hogere windsnelheid wordt gehanteerd dan eerder is gedaan doet hier niets aan af.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
	gevelbelasting van 47 dB, de grenswaarde van de norm. We gaan er daarbij even vanuit dat de decimalen op correcte wijze zijn weergegeven, en het hier dus gaat om zeven maal 47.0 dB bij genoemde toetspuntwoningen. Als nu de windsnelheid is toegenomen sinds die berekeningen en daarmee de geluidsproductie, zal de gevelbelasting van de genoemde toetspuntwoningen boven de norm zijn gekomen. Hier wreekt zich wederom het ontbreken van de doorrekeningen van de Enercon E101 OM II op de ashoogten van alternatief 5 (en eventueel 1) in de nieuwe windrijkere omgeving. Conclusie: geen van de tot nu toe doorgerekende alternatieven kent een turbineopstellingkeuze waarbij geen mitigatie nodig is.		De conclusie dat geen van de doorgerekende alternatieven een turbinekeuze kent waarbij geen mitigatie noodzakelijk is onjuist. De berekening van de 'best case' in het MER laat zien dat voor dit alternatief geen geluidsmaatregelen noodzakelijk zijn (zie ook bijlage 20 van het akoestisch onderzoek).	
33	In het MER of in een aanvulling daarop dient per vergeleken alternatief ten minste één turbinetype te worden gepresenteerd dat voldoet aan de door Staten en Gemeenteraad gestelde voorwaarde dat géén geluidsoverlast-mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn.	33	Aangetoond is in de aanvullende notitie van 20 november van Pondera Consult (Notitie Berekeningen aanvullende scenario's) dat voor alternatief 1 en 5 er een turbinetype is die géén geluidsmaatregelen nodig heeft om te kunnen voldoen aan de geldende geluidnormering. De gestelde voorwaarde van Provinciale Staten en gemeenteraad houdt niet in dat er per vergeleken alternatief één turbinetype moet kunnen voldoen aan de geldende geluidnormering zonder mitigerende maatregelen (stilzetten van de windturbine). De notitie is overigens ook aangevuld met alternatieven 2 en 3. Dit leidt niet tot andere conclusies.	De aanvullende notitie is aangevuld met de alternatieven 2 en 3 toegevoegd aan het MER als bijlage 10.
34	In Tabel 3 van de notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november wordt overschrijding van de geluidsnormen L_{den} en L_{night} beoordeeld, terwijl cijfers over L_{night} geheel ontbreken.	33	In het MER is voor elk alternatief aangegeven wat de geluidwaarden zijn van L_{den} en L_{night} . Aangetoond is dat aan de geluidnormering kan worden voldaan en daarmee is het bestemmingsplan en inpassingsplan uitvoerbaar voor wat betreft geluid. De aanvullende notitie van 20 november van Pondera Consult (Notitie Berekeningen aanvullende scenario's) geeft de waarden van L_{den} voor andere windturbinetypes weer. De conclusie van de notitie is dat de conclusies van het MER gehandhaafd kunnen blijven. Dat in deze aanvullende notitie de waarden van L_{night} niet zijn opgenomen is niet relevant voor de conclusies van het MER of voor de besluitvorming. Zie reactie 34 voor aanvulling op de notitie.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
35	De bepaling van het brongeluid van een windturbine dient plaats te vinden conform de Europese norm IEC 61400-11 (meetvoorschrift) en rapportage volgens IEC TS 61400-14. Volgens deze norm 61400-14 dient het brongeluid te worden vermeld inclusief de variatie voor meerdere turbines. Deze variatie is te beschouwen als de veiligheidsmarge die toegepast dient te worden bij de berekeningen van geluidsniveaus en contouren.	33	Windturbines moeten worden gecertificeerd conform IEC 61400. De gebruikte meetmethode voor brongeluid is IEC 61400-11 ed. 2 („Wind turbine generator systems – Part 11: Acoustic noise measurement techniques; Second edition, 2002-12“). Het brongeluid is op de voorgeschreven wijze bepaald.	Nee.
36	Bij de bepaling van de geluidproductie van de windturbines wordt al een erg grote afvlakking toegepast met de toepassing van een jaargemiddelde Lden in plaats van een etmaalwaarde. Ook is hierdoor een directe controle, bijvoorbeeld bij klachten, niet meer mogelijk. Voor een goede beoordeling van het milieu effect is het daarom noodzakelijk de geluidscontouren ook te bereken met toepassing van de onder punt 2 bedoelde veiligheidsmarges zodat voldoende zekerheid wordt verkregen dat ook in het "minder gunstige geval" aan de normen wordt voldaan.	33	Het akoestisch onderzoek is uitgevoerd conform het Reken- en Meetvoorschrift windturbinegeluid. Er is geen aanleiding om hiervan af te wijken. Wat betreft controle of handhaafbaarheid: zie reactie op punt 16. Dit is een wettelijk recht.	Nee.
37	Bij de berekening van Lden wordt uitgegaan van het jaargemiddelde windprofiel. Dit betekent dat de berekende contour voor 41 of 47 dB(A) 50% van de tijd zal worden overschreden. Voor een goede beoordeling van de mogelijke hinder is het noodzakelijk meer inzicht te geven in de optredende geluidsbelastingen gedurende het jaar. Hiervoor, op basis van het jaargemiddeld windprofiel, op de Lden=47 contour berekenen welke geluidsniveaus hoe vaak optreden. Omdat ivm slaapverstoring vooral de Lnight belangrijk is, ook hiervan aan te geven hoeveel % van de tijd de waarde van Lnight= 41 dB(A) wordt overschreden gedurende avond en nacht	33	Het is juist zo dat de jaargemiddelde L_{den} en L_{night} - waarden een goede beoordeling van de hinder mogelijk maken. Omdat ze goed te koppelen zijn aan een percentage gehinderden (welke ook weer gerelateerd zijn aan slaapverstoring) zijn deze twee grootheden gebruikt voor de wettelijke norm. De relatieve windverdeling wordt overigens in het bepalen van de L_{den} en L_{night} – waarden bij het middelen meegenomen. De overschrijdingen van het gemiddelde worden dus ook impliciet in de toetsing aan de standaardnorm meegenomen. Er is geen reden om daarom extra aan te geven hoe vaak er overschrijdingen van het gemiddelde plaatsvinden. Overigens is het niet correct te zeggen dat het jaargemiddelde 50% van de tijd wordt overschreden. De L_{den} kan namelijk niet worden vastgesteld op een willekeurig moment. Het is per definitie een gemiddelde waarin ook nog extra straffactoren voor de avond- en nachtperiode zijn verdisconteerd.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
38	Voor industriezones geldt dat geen woningbouw is toegestaan wanneer geluidsnorm van 50 dB(A) overschreden kan worden. Onder voorwaarden mag deze norm tot maximaal 55 dB(A) worden verhoogd. Het betreft in beide gevallen maxima die niet overschreden mogen worden. Uit de cumulatieve geluidsbelasting (tabel 14.10 op blz. 194) blijkt dat voor 14 toetspunten $50 \leq L_{cum} < 55$ dB(A) en bij 16 punten $L_{cum} \geq 55$ dB(A). Omdat bij de berekening van een jaargemiddelde L_{den} wordt uitgegaan, die in werkelijkheid dus 50% van de tijd hoger zal zijn dan deze waarden. Door realisatie van het plan zal het cumulatieve geluidsniveau derhalve ruim boven het voor woongebieden toegestane niveau komen.	33	Er wordt ten onrechte vanuit gegaan dat er een norm geldt voor cumulatie van geluid. Dat is niet het geval. Daarnaast kan L_{cum} niet zomaar vertaald worden naar de optredende geluidbelasting, omdat bij L_{cum} alle bronnen worden vertaald naar wegverkeerslawaaï. Tot slot is ook het uitgangspunt onjuist dat 50% van de tijd een hogere geluidbelasting optreedt dan berekend, zie hiervoor reactie op punt 37.	Nee.
39	Als twee geluidsbronnen met elkaar in fase zijn kan een versterking van het geluidsniveau optreden van 6 dB. In een opstelling met meerdere turbines zullen regelmatig turbines enige tijd in gelijke fase zijn. In literatuur wordt wel aangegeven dat een variatie in geluidsterkte van 3 tot 5 dB voorkomt. Wordt hier in het rekenmodel rekening mee gehouden? Zo nee, waarom niet?	33	Het is niet geheel duidelijk wat hier wordt bedoeld. Getracht wordt toch een antwoord te geven. Variatie in geluidsterkte: Het klopt dat de geluidsterkte kan variëren, zowel met de variatie van de windsnelheid als door het bewegen van de wieken bij dezelfde windsnelheid. Voor elke turbine wordt een jaargemiddelde geluidbelasting bepaald op een toetspunt, waarna deze voor alle turbines bij elkaar worden geteld. De rekenmethode en de normering van het rekenresultaat is in detail vastgelegd in de wet (Activiteitenbesluit en Activiteitenregeling). Dit is de methode welke is gevolgd. De (wettelijk vastgelegde) reken- en meetmethode gaat uit van gemiddelden. Echter kan variatie wel effect hebben op de mate van hinder welke zou kunnen worden ondervonden. De mate van hinderlijkheid in relatie tot de gemiddelde geluidbelasting (waarop de wettelijke norm is gebaseerd) is verkregen uit grote aantallen praktijkonderzoeken onder omwonenden van windparken. Indien de variatie in geluidbelasting tot extra hinder leidt, zal dit dus impliciet zijn verdisconteerd in de norm. Dit geldt voor alle effecten welke niet expliciet naar voren komen in een jaargemiddelde.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
			Geluidbronnen in fase: Geluidbronnen kunnen in fase zijn en elkaar versterken, bijvoorbeeld indien er een zuivere toon wordt uitgezonden op toetspunten welke zich exact op een aantal keer de golflengte van beide geluidbronnen bevinden. Bij windturbines is daar geen sprake van omdat zij over het algemeen geen zuivere toon produceren.	
40	Op pagina 5 van de notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november wordt over de 2,3 MW Enercon E82 aangegeven dat toepassing van TES het bronvermogen reduceert. Onduidelijk is of in de navolgende berekeningen van alternatief 4 gebruik is gemaakt van deze toepassing.	33	Nee, in de berekeningen is uitgegaan van de E82 turbine zonder TES (Trailing Edge Serrations).	Nee.
41	Op één na voldoen geen van de doorgerekende turbines, zowel in het MER als in de aanvullende notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november aan de eis dat zonder mitigerende maatregelen voor geluidsoverlast moet kunnen worden geproduceerd. Alleen de Enercon E101 OM II lijkt te voldoen op ashoogte van 135 meter (en dus ook op 100 of 99 meter, hoewel de becijfering helaas ontbreekt).	33	Deze zienswijze behoeft geen reactie en wordt voor kennisgeving aangenomen.	Nee.
42	In Tabel 2 op pagina 5 van de notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november wordt ook melding gemaakt van het turbinetype E82 3MW op 78 meter ashoogte. Dit type komt niet voor in het MER, en ook niet in de rest van de aanvullende notitie.	33	In de aanvullende notitie van 20 november 2015 van Pondera Consult (Notitie Berekeningen aanvullende scenario's: nu aangevuld en bijlage 10 van het MER) wordt het volgende gesteld: "Onderstaande tabel is een afgeleide van tabel 5.2 uit het MER met bronvermogens van veel voorkomende windturbines (ter indicatie). Omdat de tabel ter indicatie is, is het ook niet van belang dat het turbinetype E82 3 MW op 78 meter ashoogte niet in het MER voorkomt. Er zijn nog meer turbines op de markt en er komen ook steeds nieuwe turbinetypes op de markt. Het is dan ook niet mogelijk om elk type hier op te nemen en is ook niet nodig om de effecten van alternatieven in beeld te brengen.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
43	Voor de diverse berekeningen is gebruik gemaakt van Geomilieu® module IL-WT versie V2. Er wordt niet aangegeven of dit (door de overheid ?) gecertificeerde software betreft en de juistheid van de rekenresultaten gewaarborgd is. Aangezien er niets wordt gemeten, maar alles gebaseerd is op deze rekenmodellen, dient de juistheid daarvan te worden gewaarborgd door een onafhankelijke instantie. Te meer daar in de brochure van de software leverancier DGMR de volgende tekst staat vermeld: "Beperkte aansprakelijkheid De op de website aangeboden materialen worden aangeboden zonder enige vorm van garantie of aanspraak op juistheid." Als zij het dus niet doen, wie dan wel?	33	Het gebruik van Geomilieu® module IL-WT versie V2 voor het akoestisch onderzoek voor windturbines is gebruikelijk. Er bestaat geen aanleiding om te twijfelen aan het gebruik van deze software.	Nee.
44	Terecht wordt in de notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's' van 30 november gesteld dat "in acht dient te worden genomen dat de MER alternatieven van het plan om turbines te plaatsen bevat. Individuele windturbines worden in principe niet in een MER vergeleken; omdat een ruimtelijk plan een windturbine mogelijk maakt en niet specifiek ingaat (op) een specifiek merk en type." (zie pagina 2 van die notitie). De keuze voor een bepaald type is aan de initiatiefnemers, binnen de grenzen van bestemmingsplan/inpassingsplan. In het MER worden slechts de alternatieve opstellingen vergeleken, niet de types windturbines. Het is daarom niet te begrijpen waarom in de notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november wordt gesteld (zie wederom pagina 2) : "Voor de vergelijking van de opbrengst is de productie per turbine bepaald, rekening houdend met het verlies door eventuele noodzakelijke mitigatie, zodat door verschillende aantallen windturbines geen vertekening ontstaat.". Bij de onderlinge vergelijking van de alternatieve opstellingen is immers alleen het verschil in energieopbrengst	33	Zie antwoord bij nr. 28.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie bevoegd gezag	Aanpassing nodig
	van het gehele park van belang. De productie per turbine kan wellicht een overweging zijn voor de initiatiefnemers in verband met de kosten, maar voor afweging in het ruimtelijk plan is de turbineopbrengst irrelevant. Ook de beoordelingen van geluidshinder en slagschaduw worden gegeven voor het hele park, niet per turbine. De productiecijfers voor het gehele park zijn per alternatief overigens wel gegeven in Tabel 5 op pagina 9.			

2.3 Veiligheid

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
45	De toelichting bij het inpassingsplan geeft als conclusie dat er geen sprake is van ontoelaatbare externe veiligheidsrisico's door Windpark De Veenwieken. In het MER staat echter dat er cumulatieve effecten kunnen optreden wanneer de turbines binnen een afstand van 300 meter van elkaar staan. Een defect aan een turbine kan een defect aan een andere turbine veroorzaken. Aangezien de afstand tussen de turbines noord-zuid slechts 300 meter bedraagt en in de notitie Reikwijdte en Detailniveau in verband met veiligheid een afstand van 5 x de rotordiameter wordt geadviseerd (zie citaat op blz. 1, alinea 1 van deze zienswijze), is de veiligheid onvoldoende gewaarborgd.	5, 7, 9, 10, 12, 14, 18, 20, 22, 23, 27, 28, 29, 31, 35, 38	De afstand van 5 keer de rotordiameter die in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt genoemd is geen norm. Het betreft een indicatieve afstand tussen turbines bij de ontwikkeling van een windpark Om parkverliezen te voorkomen wordt vaak een tussenafstand gehanteerd van 5x de rotordiameter tussen windturbines in het verlengde van de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZW-NO georiënteerd) en 3x de rotordiameter tussen windmolens haaks op de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZO-NW). Het hanteren van kortere afstanden verhoogt de windafvang (opbrengstderving) en turbulentie, maar dat wil niet zeggen dat kortere tussen afstanden niet mogelijk zijn. Zelfs in de meest voorkomende windrichting (in Nederland ZW-NO georiënteerd) kunnen windturbines op afstanden van 3x de rotordiameter geplaatst worden. Bij vrijwel elk windpark op land in Nederland moet bij plaatsing van windturbines ook rekening gehouden worden met woningen, percelen en infrastructuur in de omgeving. Een belangrijke reden dat windturbines niet altijd op de gewenste onderlinge afstanden geplaatst kunnen worden.	Het MER is aangevuld met een toelichting op het aspect onderlinge afstand in relatie tot veiligheid (zie paragraaf 11.3.9)

2.4 Leefomgeving en gezondheid

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
46	De omvang van het gebied is naar mijn mening te klein om een dergelijk project te realiseren. Op basis van gedragsregels in de ons omringende landen is een minimale afstand van 1 km vanaf een werkende windmolen tot een woning zeker te verdedigen. Gezondheidsschade veroorzaakt door de effecten van laag frequent geluid is een onvoorspelbaar gezondheidsrisico wat bij kortere afstanden kan optreden. Mag een overheid dit wel voor haar rekening nemen?	3, 6, 8, 9, 10, 14, 19, 23, 26, 30	Het is begrijpelijk dat zorgen worden geuit. In de media verschijnen regelmatig tegenstrijdige berichten. Als overheid is het van belang tot een objectieve beoordeling te komen waarvoor erkend wetenschappelijk onderzoek de basis vormt. Op basis van erkend onderzoek luidt de algemene conclusie dat er geen direct aantoonbaar verband is tussen windturbines en gezondheid. De inhoud en strekking van die onderzoeken wordt ook onderschreven door het RIVM als nationale gezondheidsorgaan. Feit is dat in de normering voor geluid bij windturbines een percentage potentiële gehinderden acceptabel wordt geacht. Dit is vanwege de maatschappelijke noodzaak van de realisatie van windenergie in Nederland. In het MER en de onderliggende akoestische onderzoeken zijn de effecten van windturbines op de omliggende woningen bepaald. Hierbij is getoetst aan de vigerende wet- en regelgeving uit het Activiteitenbesluit. De windturbines voldoen, na toepassing van mitigerende maatregelen, aan de normen vastgelegd in het besluit. Er is daarom geen reden om aan te nemen dat geen sprake is van een goed woon- en leefklimaat. Voor laagfrequent geluid wordt verwezen naar de reactie op nr. 22.	Nee.
47	Is het aanvaardbaar dat een gedeelte van de omwonenden ernstige geluidshinder zullen ondervinden?	5	In het MER en de onderliggende akoestische onderzoeken zijn de effecten van windturbines op de omliggende woningen bepaald. Hierbij is getoetst aan de vigerende wet- en regelgeving uit het Activiteitenbesluit. De windturbines voldoen, na toepassing van mitigerende maatregelen, aan de normen vastgelegd in het besluit. Er is geen reden om aan te nemen dat geen sprake is van een goed woon- en leefklimaat.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			In de normering voor geluid bij windturbines wordt een percentage potentiële gehinderden acceptabel geacht. Dit is vanwege de maatschappelijke noodzaak van de realisatie van windenergie in Nederland. De gemeente Hardenberg en provincie Overijssel onderschrijven de maatschappelijke noodzaak tot windenergie met als gevolg dat zij ook accepteren dat er een percentage gehinderde omwonenden kan zijn.	
48	In het MER staat als conclusie dat er geen rechtstreeks verband is tussen windturbines en gezondheidsklachten. De indieners zijn het daarmee niet eens om de volgende redenen: Er wordt niet vermeld, dat turbines met een omvang zoals gepland in park De Veenwieken, nog maar sinds relatief korte tijd worden geplaatst. Dat er geen gezondheidsschade op de lange termijn ontstaat is dus nog niet bewezen!	7, 9, 10, 12, 14, 18, 20, 22, 23, 27, 28, 29, 31, 35, 38	Het RIVM concludeert in haar rapport (Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden) dat er geen wetenschappelijk bewijs is voor een relatie tussen windturbines en gezondheidsklachten. Het RIVM heeft in haar rol als nationaal gezondheidsorgaan de taak (nieuwe) wetenschappelijk onderzoek te monitoren en op haar waarde te beoordelen en wanneer er aanleiding is andere conclusies te trekken dat ook kenbaar te maken. Er is geen aanleiding te twijfelen aan deze conclusie of daarmee te veronderstellen dat turbines met een omvang zoals gepland in windpark De Veenwieken wel tot gezondheidsschade op langere termijn zou leiden. Met de specifieke hinderlijkheid van windturbinegeluid is rekening gehouden bij zowel de geluidgrenswaarden van het Activiteitenbesluit als bij de weegfactoren ten behoeve van het bepalen van de gecumuleerde geluidsbelasting.	Nee.
49	Het plan van een windmolenpark gaat ons een slag te ver. Dit tast ons woongenot in een mooie landelijke omgeving ernstig aan. En dat niet alleen, diverse onderzoeken tonen aan dat er grote nadelige gevolgen aan een windmolenpark kleven. Gezondheid, geestelijke gesteldheid, ongelukken enz.. Gevolgen die in eerste instantie niet allemaal in een vakje te plaatsen zijn, maar er wel degelijk toe doen.	24	Zie antwoord bij nr. 2.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
50	In tabel 14.1 en tabel 14.4 van het MER Windpark De Veenwijken wordt gezondheid niet als afzonderlijk aspect in totaliteit in beeld gebracht. In de MER wordt wel aangegeven dat gezondheid meer is dan de bovengenoemde milieuaspecten. Gezondheid omvat het totaal van hinder door geluid, slagschaduw, veiligheid, de zichtbaarheid van de turbines vanuit de afzonderlijke woningen en ook de beleving van de realisatie van dit windturbinepark. De GGD raadt aan dit in tabel 14.1 en 14.4 inzichtelijk te maken door middel van een totaalscore voor gezondheid.	39	Er is voor gekozen om gezondheid kwalitatief te beoordelen en aandacht te geven in het MER, naast de (kwantitatieve) beoordelingen van slagschaduw, geluid, veiligheid en landschap. Dat ook mate van isolatie, gebruik van de woning en de houding t.o.v. het windpark bepalend is voor de gezondheid van omwonenden wordt onderkend. Maar zoals de GGD ook zelf aangeeft zijn dit zaken die lastig in beeld te brengen zijn. Het toekennen van een score voor gezondheid doet hier dan ook geen recht aan.	Nee.
51	Het milieueffectrapport concludeert (op pagina 163) dat er geen bewijs bestaat voor een causaal verband tussen windturbines en gezondheidsschade. Over het feit of er op lange termijn gezondheidsschade ontstaat als gevolg van windmolens van de beoogde omvang bestaat echter geenszins wetenschappelijke consensus. De conclusie van het m.e.r. is dan ook in strijd met het voorzorgsprincipe dat stelt dat als een ingreep of een beleidsmaatregel ernstige of onomkeerbare schade kan veroorzaken aan de samenleving of het milieu, de bewijslast ligt bij de voorstanders van de ingreep of de maatregel als er geen wetenschappelijke consensus bestaat over de toekomstige schade.	21	Zie antwoord bij nr. 48. Het RIVM concludeert in haar rapport (Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden) dat er geen wetenschappelijk bewijs is voor een relatie tussen windturbines en gezondheidsklachten. Het RIVM heeft in haar rol als nationaal gezondheidsorgaan de taak (nieuwe) wetenschappelijk onderzoek te monitoren en op haar waarde te beoordelen en wanneer er aanleiding is andere conclusies te trekken dat ook kenbaar te maken. Er is geen aanleiding te twifelen aan deze conclusie of daarmee te veronderstellen dat turbines met een omvang zoals gepland in windpark De Veenwijken tot gezondheidsschade zou leiden.	Nee.
52	Op de gezamenlijk website van de initiatiefnemers staat vermeldt dat ook bij voldoen aan de geluidsnorm nog steeds ongeveer negen procent ernstig gehinderd wordt (onder meer door slaapverstoring) Niet duidelijk is waar deze negen procent op ziet, hoe dit percentage is berekend, en op welke manier(en) de ernstige hinder voor deze substantiële groep omwonenden kan worden tegengegaan. Ook in het akoestisch- en slagschaduwonderzoek ontbreekt iedere overweging hieromtrent. Hierdoor verzoekt cliënt u genoemd percentage nader te onderbouwen.	21	Zie ook antwoord bij nr. 47 en paragraaf 12.3 van het MER. In het TNO rapport "Hinder door geluid van windturbines", d.d. oktober 2008, kenmerk 2008-D-R1051/B" is in opdracht van het (voormalige) Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu de relatie tussen blootstelling aan geluid door windturbines en verwachte percentages hinder vastgesteld op basis van bestaande gegevens verzameld in Zweden en Nederland. In het TNO rapport wordt de relatie bepaald tussen de blootstellingsmaat voor geluid L_{den} en de hinder (zowel binnen- als buitenshuis) door windturbines.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			In de circulaire "Beoordeling geluidhinder windturbines" geeft de toenmalige minister van VROM aan, onder verwijzing ook naar het TNO rapport, dat een waarde van circa 9% ernstig gehinderden goed vergelijkbaar is met hetgeen bij de normering voor wegverkeer, railverkeer en industrielawaai als maximaal toelaatbaar wordt beschouwd in nieuwe situaties. De geluidnorm voor windturbinegeluid is hier dan ook op gebaseerd.	
53	In de 'Night Noise Guide Lines' van de WHO Europe uit 2009 wordt gesteld dat: "Considering the scientific evidence on the thresholds of night noise exposure indicated by L _{night} , outside as defined in the Environmental Noise Directive (2002/49/EC), an L _{night} , outside of 40 dB should be the target of the night noise guideline (NNG) to protect the public, including the most vulnerable groups such as children, the chronically ill and the elderly." Deze norm is opgesteld op basis van toen reeds voldoende aanwezig wetenschappelijk bewijs en indicaties voor de schadelijke effecten van geluid op slaap en gezondheid. Aangezien er steeds meer indicaties zijn en bewijs wordt gevonden voor de schadelijkheid van te hoge geluidsniveaus tijdens de nacht, dienen ook geluidscontouren voor deze L _{night} van 40 dB(A) te worden toegevoegd ter beoordeling. Ten overvloede wil ik hier nog wijzen op het voorzorgsprincipe dat zou moeten worden gehandhaafd in geval van twijfel.	33	Zie antwoord bij nr. 48. Er is geen aanleiding te veronderstellen dat turbines met een omvang zoals gepland in windpark De Veenwieken tot gezondheidsschade leiden. L _{night} 40 dB is geen wettelijke vereiste. De wet voorziet in een L _{night} van 41 dB.	Nee.

2.5 Natuur

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
54	In de toelichting bij het inpassingsplan wordt aangegeven dat een vervolgonderzoek in de vorm van een passende beoordeling in verband met een natuurbeschermingsvergunning niet nodig wordt geacht door bureau Waardenburg. De beoordeling van die noodzaak ligt echter bij het bevoegd gezag, in dit geval de provincie Overijssel en niet bij het bureau dat werkt in opdracht van de initiatiefnemers. In het MER staat dat seizoenstrek van vogels plaatsvindt in een groot gebied. Dat is zeker het geval, want uit de Nationale windmolenrisicokaart van Vogelbescherming Nederland blijkt dat de potentiële risico's voor talrijke wintervogels (BAMBAS) relatief hoog zijn in het gebied waar de windmolens gepland zijn. Uit eigen waarneming kan ik dat alleen maar bevestigen. Tijdens de trek verblijven hier vaak tijdelijk vele honderden zo niet duizenden vogels, veelal diverse soorten ganzen. Een passende beoordeling is dus zeker noodzakelijk, in verband met mogelijk grote aantallen aanvaringsslachtoffers.	5, 7, 9, 10, 12, 14, 18, 20, 21 22, 23, 27, 28, 29, 35, 38	Het is juist dat de beoordeling van de noodzaak van een passende beoordeling ligt bij het bevoegd gezag, in dit geval de provincie Overijssel. Bureau Waardenburg heeft geconcludeerd op basis van een zorgvuldig ecologisch onderzoek dat significant verstorende effecten (inclusief sterfte) met inbegrip van cumulatieve effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. De provincie Overijssel heeft de conclusie uit de Natuurtoets bevestigd en overgenomen. Seizoenstrek betreft vogels die twee keer per jaar op trek tussen broed- en wintergebied over Nederland vliegen, dit is dus wat anders dan vogels die tussen Natura 2000-gebied en foerageergebied pendelen. De windmolenrisicokaart is niet gebruikt omdat die te grofschalig is, dit type beoordeling dient locatiespecifiek te worden uitgevoerd. In de Natuurtoets is uitgebreid ingegaan op dagelijkse vliegbewegingen van ganzen, o.a. op basis van het onderzoek uitgevoerd door Bureau Waardenburg met radar in het veld en gegevens van lokale watervogeltellers. Deze lokaal verzamelde gegevens zijn beter geschikt voor risicobeoordeling en slachtofferberekeningen dan de grootschalige modeluitkomsten van BAMBAS gebaseerd op gegevens van militaire/weerradars die op vele tientallen of meer dan 100 kilometer afstand staan, onder ander omdat de lokaal verzamelde gegevens gedetailleerde informatie bevatten over vlieghoogten, timing, vliegroutes en gedrag van vogels. Deze meer gedetailleerde informatie is door Bureau Waardenburg in hun rekenmodellen gebruikt om aantallen slachtoffers te voorspellen.	Nee
55	Passende beoordeling i.h.k.v. natuurbescherming wel nodig omdat uit de Nationale windmolenrisicokaart van Vogelbescherming Nederland blijkt dat de potentiële risico's voor talrijke wintervogels relatief hoog zijn in het plangebied.	31	Zie antwoord bij nr. 54.	Nee

2.6 Overig

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
56	Handhaving is een belangrijk item voor de leefbaarheid in het gebied wanneer het project onverhoopt wordt gerealiseerd. Om enige mate van invloed van omwonenden in procedures te waarborgen lijkt mij het verplicht instellen van een waarborgcommissie waar bewoners, exploitanten en overheid zitting in hebben een noodzaak. Deze commissie moet het recht hebben om gegevens op te vragen van geproduceerd geluid, slagschaduw of betreffende andere facetten en opdracht te kunnen geven om onderzoek te doen naar klachten en bij zwaarwegende overtredingen van normen de molens te kunnen stilleggen. De kosten voor deze commissie en onderzoeken komen uit de exploitatieopbrengsten.	3, 6, 8, 9, 10, 14, 17, 19, 23, 26, 30	Er moet inderdaad een goede waarborg komen, of hier aanvullend door middel van een commissie of op andere wijze nader invulling aan wordt gegeven moet nog bekeken worden. De suggestie wordt meegenomen bij deze afweging door initiatiefnemers en bevoegde gezagen. Naleving is in ieder geval al wettelijke geborgd. Indien na inwerkingstelling van het windpark twijfels bestaan over het voldoen aan de wettelijke vereisten, kan ieder moment een handhavingsverzoek worden ingediend bij de bevoegde instantie.	Nee.
57	Bij de plaatsing van onderlinge turbines wordt geen rekening gehouden met gegeven richtlijnen voor afstanden door verschillende instanties (waaronder die in het rapport 'Dedemsvaart-Zuid-Advies Windmolens'(2012), opgesteld door het Oversticht). Tevens wordt er geen symmetrie toegepast in het ontwerp, hetgeen wel oorspronkelijk was beloofd.	5, 7, 9, 10, 12, 14, 18, 20, 22, 23, 27, 28, 29, 35, 38	Zie antwoord bij nr. 4. De opstelling is symmetrisch. De gemeentegrens is als lijn niet waarneembaar in het veld. Geringe afwijkingen zijn niet zichtbaar gezien het schaalniveau.	Nee.
58	Er dient een orgaan te komen (RUD) die toezicht houdt, die dwingend kan optreden en waar burgers terecht kunnen met klachten.	5	Zie antwoord bij nr. 56.	Nee.
59	Verzoek dat meest noordwestelijke windmolen op hun perceel wordt geplaatst. Dit was oorspronkelijk het plan, maar dit is gewijzigd na 2013.	11	Het voornemen zoals dat nu voorligt is afgewogen en onderbouwd. Er is geen aanleiding nu nog de opstelling te wijzigen.	
60	Er dient geen vergunning te worden verleend voor Windpark 'De Veenwieken' voordat er een bevredigende compensatieregeling is getroffen voor de omwonenden die schade lijden door de plaatsing van windmolens. Het voorstel om iets terug te doen voor het gebied als geheel biedt geen compensatie voor individueel	14, 23, 28	Initiatiefnemers committeren zich aan de Gedragscode Participatie Wind op Land (www.nwea.nl/gedragscode). Hierin staat een bandbreedte van 40 tot 50 ct / MWh dat beschikbaar wordt gesteld voor de omgeving. De initiatiefnemers stellen die maximale 50 ct / MWh beschikbaar voor participatie.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	geleden schade. Het idee om bewoners te laten participeren in de windmolens is evenmin een passende schaderegeling, aangezien dan de bewoners risicodragend moeten gaan belegen in windmolens die zij helemaal niet willen, terwijl deze participaties het voor de initiatiefnemers juist mogelijk maakt de windmolens te plaatsen. Een passende regeling is die van de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines (NLVOW). Zolang niet een dergelijke regeling is overeengekomen met de omwonenden behoort geen enkele vergunning te worden verleend.		Om een beeld te krijgen van het bedrag, is een voorbeeldberekening gemaakt. Door het amendement is een kleinere windturbine mogelijk, bijvoorbeeld de Enercon E92 (deze heeft een ashoogte van 104 meter, rotordiameter 92 meter en vermogen van 2,35 MW). Bij deze E92 wordt er ongeveer 6 GWh per jaar geproduceerd per windmolen. Dat komt ongeveer op een totaalbedrag voor financiële participatie van € 450.000,- (50ct*6000MWh*15jaar*10 windturbines). Dit bedrag wordt door de initiatiefnemers deels bestemd voor KGO. Het resterende deel is nog niet bestemd; hierover worden de omwonenden om hun mening gevraagd. In het geval er sprake is van planschade, is hiervoor een regeling opgenomen in artikel 6.1 van de Wet ruimtelijke ordening. Iemand die schade meent te lijden als gevolg van een besluit uit genoemd artikel, kan bij burgemeester en wethouders/gedeputeerde staten een tegemoetkoming aanvragen. Een verzoek wordt toegekend als blijkt dat de schade redelijkerwijs niet voor rekening van verzoeker hoort te zijn en als de tegemoetkoming al niet op een andere wijze voldoende is verzekerd.	
61	In het participatiefonds wordt gesproken over omwonenden. Wie dit zijn is niet duidelijk. De werkelijke kring van omwonenden t.a.v. het participatiefonds moet worden benoemd, dit graag in overleg met de betrokken Plaatselijke Belangen.	16	Invulling van participatie zal afgestemd worden met de Plaatselijke Belangen.	Nee.
62	Het beheer van KGO gelden is nog onduidelijk. Betrokkenheid en bevoegdheid van Plaatselijk Belangengroepen (PBs) vinden wij noodzakelijk voor beheer en besteding ten gunste van bewoners in ons gebied. PB Arriën en PB Stegeren - Junne willen hierbij betrokken worden maar pas wanneer het besluit is gevallen dat de Veenwieken definitief komt op de huidige locatie.	16	Invulling van de besteding van KGO gelden zal afgestemd worden met de Plaatselijke Belangen. Dat betrokkenheid pas is gewenst na definitieve besluitvorming wordt gerespecteerd. Tot die tijd wordt uiteraard ook wel in gesprek gebleven.	Nee.
63	Organiseren van werkateliers, volgens ons zeer positief maar pas wanneer er definitief een besluit is gevallen over het realiseren van windmolenpark de Veenwieken op de huidige locatie. Daarnaast in eerste instantie met de werkelijke kring van omwonenden praten i.p.v. met een zeer grote groep al dan niet belanghebbenden. In de	16	Zie beantwoording van nr. 62.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	praktijk blijkt dat het voor de omwonenden die tegen zijn omdat de windmolens werkelijk in hun achtertuin geplaatst worden, het lastig is, zo niet onmogelijk om nu al te beslissen over bestedingen en aanpassingen in hun leefgebied. Door het vroegtijdig organiseren van werkateliers passeert u de werkelijk betrokkenen en krijgen de "verkeerde" belanghebbenden een onterecht grote stem.			
64	Er is gesproken over het nog te investeren bedrag in het participatiefonds wat ten goede moet komen aan de omwonenden. In welke vorm: obligaties, winddelen of mogelijke andere vorm bleef onduidelijk. Bij deze ontwikkeling wordt betrokkenheid gevraagd zodra het Windmolenpark er definitief komt. Zodat het participatiefonds ook werkelijk ten goede komt aan de omwonenden.	16	De wens om betrokken te zijn wordt gewaardeerd. Invulling van participatie zal afgestemd worden met de Plaatselijke Belangen.	Nee.
65	Aandacht wordt gevraagd voor het schadeloos stellen van de omwonenden. Mocht een omwonende niet kunnen aarden in de omgeving van windmolens zal hij/zij een andere vergelijkbare woning moeten kunnen kopen. Wanneer zijn eigen woning dan niet genoeg opbrengt is er een probleem. Tevens kan een bank, wanneer sprake is van een tophypotheek, eisen gaan stellen als de woning onder water komt te staan.	17	Voor de vergoeding van planologische schade bestaat een wettelijke regeling. In het geval er mogelijk sprake van planschade is, is hiervoor een regeling opgenomen in artikel 6.1 van de Wet ruimtelijke ordening. Iemand die schade meent te lijden als gevolg van een besluit uit genoemd artikel, kan bij burgemeester en wethouders een tegemoetkoming aanvragen. Een verzoek wordt toegekend als blijkt dat de schade redelijkerwijs niet voor rekening van verzoeker hoort te zijn en als de tegemoetkoming al niet op een andere wijze voldoende is verzekerd.	
66	Bezwaar tegen het windpark door mogelijke hinder van geluid en horizonvervuiling vanaf het Ommerkanaal Oost 38.	30	In het MER en de onderliggende akoestische onderzoeken zijn de effecten van windturbines op de omliggende woningen bepaald. Hierbij is getoetst aan de vigerende wet- en regelgeving uit het Activiteitenbesluit. De windturbines voldoen aan de normen vastgelegd in het besluit. Er is geen reden om aan te nemen dat geen sprake is van een goed woon- en leefklimaat. Wat betreft horizonvervuiling is het volgende te melden. Of windturbines in het landschap vervuiling zijn is subjectief. In het MER is in het hoofdstuk landschap een beoordeling uitgevoerd op basis van criteria aansluiting op	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			landschappelijke structuur, herkenbaarheid van de opstelling, invloed op de rust en regelmatig beeld. Ook zijn visualisaties gemaakt vanuit een aantal standpunten, ook nabij Ommerkanaal Oost 38 (standpunt 5). Op de visualisatie zijn de windturbines goed zichtbaar. De gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel vinden het landschappelijke effect van het voorkeursalternatief acceptabel en beseffen dat moderne windturbines zichtbaar zullen zijn.	
67	Onduidelijk is waaruit kwaliteitsinvestering in de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving bestaat.	31	In de toelichting op het bestemmingsplan en inpassingsplan staat het volgende opgenomen: <i>"De realisatie van een windpark betekent een impact in het bestaande landschap. De provincie vraagt met haar Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving een extra kwaliteitsinvestering in de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Met de initiatiefnemers is overeen gekomen dat er een financiële bijdrage wordt geleverd aan de landschappelijke ontwikkeling van het plangebied en omgeving. Deze investeringsafspraken zijn contractueel vastgelegd. In een aantal werkateliers met omwonenden en belangenpartijen wordt nog verder invulling gegeven aan de besteding van de bijdrage uit het windpark aan een kwaliteitsimpuls voor de omgeving van het windpark."</i>	Nee.
68	In de notitie van 7 oktober wordt onder punt 5 aangegeven dat de vermelding E101 E2 in het MER een typefout betreft. Dezelfde typefout komt behalve op pagina XV van het MER ook voor in de 'Toelichting bestemmingsplan/Inpassingsplan' en wel op pagina 21 en op pagina 32.	33	Dat is een terechte opmerking. Het moet hier ook in het bestemmingsplan/inpassingsplan E101, mode OMII, zijn.	Ja. De toelichting bestemmingsplan/inpassingsplan wordt hierop aangepast.
69	Op 11 november hebben de Staten en op 17 november de Gemeenteraad een amendement aangenomen waarin turbines met een tiphoogte van 150 meter of meer werden uitgesloten. Ook moesten uitwerkingen van bestemmingsplan/inpassingsplan uitgaan van turbinetypes waarbij géén geluidsoverlast-mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn. Het verbaast dan ook dat in de daarna verschenen notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's'	33	De notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's' van 30 november is opgesteld met als doel om te bezien of de conclusies van het MER gehandhaafd konden blijven bij het hanteren van andere type windturbines. Dit bleek zoals verwacht het geval te zijn, zo ook op basis van de aangevulde notitie met alternatieven 2 en 3 zoals nu opgenomen bij het MER in bijlage 10. Door dit doel was het noodzakelijk om uit te gaan van de afmetingen die per alternatief in het MER zijn genoemd. Het MER,	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	van 30 november uitgebreid wordt ingegaan op variant 1 (135 meter ashoogte en tiphoogte ruim boven de 150 meter) en nieuwe uitwerkingen van turbinekeuzes worden gepresenteerd die geen van alle voldoen aan de voorwaarde over het geluid.		het bestemmingsplan en het inpassingsplan zijn onder andere de aanleiding geweest van Provinciale Staten en gemeenteraad om een amendement aan te nemen waarin turbines met een tiphoogte van 150 meter of meer worden uitgesloten en uit te gaan van windturbines waarbij geen geluidreducerende maatregelen noodzakelijk zijn.	
70	Bij de inspraak namens BOLDOR op 22 september 2015 is aangegeven dat in het MER de behandeling van alternatief 4 tekort is gedaan door niet te kiezen voor de turbine met de hoogste energieproductie. In reactie daarop wordt in de notitie van 7 oktober onder Punt 1 gesteld: "Voor energieopbrengst is gekozen voor de windturbine met de grootste (maximale) inpasbare rotordiameter in het betreffende alternatief, die derhalve de hoogste energieproductie in MWh kent.". Het geclaimde directe verband tussen grootste rotordiameter en hoogste energieproductie is echter onjuist. De in het MER bij alternatieven 1 en 5 gekozen turbine Siemens SWT108 heeft een bruto productie van 78.119 MWh, terwijl de Enercon E101 OM I, met een kleinere rotordiameter, een bruto productie heeft van 80.467 MWh. (Zie Tabel 5 op pag. 9 van Notitie 30 november) . Zo heeft ook – bij alternatief 4 - de door BOLDOR aangevoerde Enercon E-82 E2 2,3 MW turbine een grotere bruto productie (68.019 MWh) dan de in het MER gekozen Gamesa G90 2MW (66.240. MWh). (Zie ook hiervoor Tabel 5 op pag. 9 van Notitie 30 november). De incorrecte afhandeling van alternatief 4 blijft daarmee overeind.	33	Het is juist dat een grotere rotor in principe leidt tot meer elektriciteitsopbrengst. Voor de opbrengst berekeningen in het MER is een gemiddelde windsnelheid gehanteerd van 6,7 m/s op 100 meter. Op basis van de in 2015 uitgevoerde LIDAR windmetingen blijkt de wind snelheid 6,9 m/s te zijn op 100 meter. Hierdoor zijn de opbrengsten in de aanvullend notitie hoger. De opbrengst formule voor windenergie is niet lineair maar exponentieel.. Een kleine verhoging in windsnelheid geeft dan ook grote impact op de jaarlijkse productie. De elektriciteitsproductie die in het MER per alternatief is bepaald is ter indicatie, want de daadwerkelijke elektriciteitsproductie is sterk afhankelijk van het type windturbine dat wordt gerealiseerd. Bij elk alternatief is een bestaande windturbine gezocht die qua vermogen en rotordiameter het dichtst in de buurt komt van de maximale waarden in dat alternatief. Met welk turbinetype binnen de kaders van alternatief 4 ook wordt gerekend, de conclusies over de elektriciteitsopbrengst blijven ongewijzigd. Alternatief 4 scoort niet ineens beter dan een ander alternatief bij het hanteren van een ander windturbinetype.	Nee.
71	Bij Tabel 5 pag. 9 uit notitie "Berekeningen aanvullende scenario's" van 30 november. Wat opvalt is dat bij alternatief 4 de 15 stuks Enercon E82 op 78 meter ashoogte samen méér produceren (na	33	Zoals de notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's' van 30 november ook aangeeft: 'Voor alternatief 4 is met de E82 windturbine de best case windturbine doorgerekend. Voor alternatief 1 en 5 is door keuze van de	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	mitigatie) dan de 10 Siemens SWT108 uit het voorkeursalternatief van de MER. Namelijk stroom voor 18.619 huishoudens in plaats van 16.810 !! Van alle getoonde productiecijfers (ná mitigatie) neemt deze uitwerking plaats 3 in, na de 2 varianten E101 OM I. Alternatief 4 scoort minder dan 4% lager dan alternatief 5 met E101 OM I. Geen slechte score als men bedenkt dat alternatief 4 in het MER (zie pag. XIII) moet sneuvelen juist vanwege slechte productiecijfers, omdat daar ten onrechte geen rekening werd gehouden met noodzakelijke mitigatie. Te meer verwonderlijk daar alternatief 4 met de Enercon E82 het geringste aantal woningen kent met een gevelbelasting ≥ 42. (Zie hiervoor Tabel 3 op pag. 7 van Notitie 30 november). Wellicht maakt de Enercon E101 OM II nog aanspraak op deze topnotering, maar sommige gegevens ontbreken hier helaas. Ook scoort alternatief 4 met de Enercon E82 het gunstigst bij slagschaduw: het geringste aantal 'geraakte' woningen. (Zie Tabel 4 op pag. 8 van Notitie 30 november). Daar bovenop heeft alternatief 4 met deze Enercon de laagste tiphoogte, nl. 119 meter tegen bijvoorbeeld 149,5 meter of zelfs 185,5 meter bij de E101. Een park met lagere tiphoogte oogt minder dominant, ook al gaat het bij alternatief 4 om meer turbines. Alles bijeen reden om nog eens grondig te kijken naar alternatief 4. In ieder geval klopt de keuze voor het VoorKeursAlternatief uit het MER (o.a. op pagina XIII) niet.		OMI versie van de E101 niet de best case windturbine doorgerekend en liggen er dus nog mogelijkheden die leiden tot minder mitigatie en dus hogere opbrengsten.' Een vergelijking van exacte opbrengstcijfers van turbintypes met elkaar en daar dan de conclusie aan verbinden dat een alternatief meer opbrengst oplevert dan het andere is niet juist. Dat ligt dus erg aan welke turbintype als uitgangspunt wordt gebruikt. De opbrengstcijfers van de windturbintypes zijn bedoeld ter indicatie en ondersteunen de conclusies in het MER. Het MER geeft ook geen beoordeling van specifieke windturbintypes, maar van alternatieven. De reden dat alternatief 1 in combinatie met alternatief 5 het voorkeursalternatief is, is mede gebaseerd op de elektriciteitsopbrengst, maar niet uitsluitend. Ook speelt de voorkeur van de gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel mee: een windpark van maximaal 10 windturbines met een geïnstalleerd vermogen van 30 MW (Raadsbesluit gemeente Hardenberg (5 februari 2013) tot het 'in principe in te stemmen met maximaal 5 turbines op het grondgebied van de gemeente Hardenberg, waarmee er ruimte wordt geboden om te komen tot een definitieve opstelling in combinatie met 4 of 5 turbines aansluitend op het grondgebied van Ommen' en besluit Provinciale Staten van Overijssel (6 maart 2013) in te stemmen met het starten van een procedure voor een Provinciaal Inpassingsplan op basis van de door Gedeputeerde Staten vastgestelde voorkeursopstelling (van 10 windturbines, waarvan 5 windturbines in de gemeente Ommen)). Daarmee hebben de gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel een voorkeur voor alternatief 1 of 5. Bij amendement is duidelijk geworden dat de voorkeur alternatief 5 is geworden (vanwege de lagere as- en tiphoogte).	

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
			Naast de genoemde redenen wordt in het MER ook nog aangegeven dat vanuit economisch perspectief er ook een voorkeur bestaat voor alternatief 1 of 5 vanwege de grondeigendommen.	
72	Bij de inspraak namens BOLDOR op 22 september 2015 is aangegeven dat cijfers over productie (MWh) en verbruik door huishoudens door elkaar worden gehaald. Naar aanleiding van deze verhaspeling van cijfers worden in de notitie van 7 oktober (onder Punt 2) gegevens uit Tabel 13.1 van het MER getoond, waarover het volgende wordt geconcludeerd: "Zoals in de samenvatting (en conclusies) aangegeven heeft alternatief 1 een hogere energieopbrengst dan alternatief 5: het betreft een verschil in energieopbrengst van 6.553 MWh/jaar (ruim 6.500 MWh/jaar), dit is equivalent van het elektriciteitsverbruik van 1.867 (ruim 1.850) huishoudens (meer). Ter indicatie: dit is bijna de helft van alle huishoudens in de kern Ommen. Volgens gegevens van het CBS (2013) heeft Ommen 3.800 huishoudens.". Hierbij wordt evenwel vergeten dat genoemde productiecijfers slechts kunnen worden gerealiseerd zonder toepassing van wél noodzakelijke mitigerende maatregelen. Wanneer deze maatregelen wél worden toegepast daalt de productie voor alternatief 1 van 78.119 MWh/jaar naar 58.835 MWh/jaar en voor alternatief 5 van 71.584 MWh/jaar naar 56.980 MWh/jaar. Het verschil in aantal beleverde huishoudens daalt daarmee tot (16.810-16.280=) 530 huishoudens. (Zie wederom Tabel 5 op pag. 9 van Notitie 30 november) Nog steeds produceert alternatief 1 beter dan alternatief 5, die conclusie blijft overeind. Maar de duiding, het verschil in aantallen beleverde huishoudens is een heel andere. Het gaat nu om ongeveer 14% van inwoners van kern Ommen. Die ordegrootte is van wezenlijk belang bij afweging over de verschillende aspecten waarop een keuze tussen alternatieven wordt gebaseerd. Van meer dan heel Dedemsvaart (foutief in	33	Zie antwoord bij nr. 71. De opbrengstgegevens van type windturbines zijn ter indicatie en de opbrengstderving vanwege geluidvoorzieningen zijn sterk afhankelijk van het type windturbine. Het MER geeft ook geen beoordeling van specifieke windturbintypes, maar van alternatieven. Waar het ene type windturbine een geluidvoorziening nodig heeft en de opbrengst significant wordt verminderd zal bij een ander turbinetype geen geluidvoorziening nodig zijn. De conclusies uit het MER kunnen gehandhaafd blijven. De verwijzing naar aantal huishoudens is gebruikt ter indicatie van de orde van grootte van de getallen, er is overigens geen link gemaakt met aantal inwoners.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
	MER) via bijna 50% van Ommen (ten onrechte in notitie van 7 oktober) naar ongeveer 14% van Ommen is een flink traject.			
73	Op onze opmerking over gebruik en duiding van onjuiste, want niet gemitigeerde, productiegegevens – die in het MER immers ontbraken – werd als volgt gereageerd (notitie 7 oktober, Punt 3) : “Het al dan niet meenemen van mitigatie voor geluid en slagschaduw zal niet tot andere conclusie in de afweging leiden omdat de onderlinge verhoudingen tussen de alternatieven niet anders worden: voor alle alternatieven geldt een vergelijkbare ordegrootte.” (zie notitie 7 oktober pag. 2). In de notitie van 30 november kwamen de productiegegevens ná mitigatie wél op tafel. Waarvoor dank. Ook bleek uit die laatste notitie dat de verschillen in mate van mitigatie omvangrijk kunnen zijn, afhankelijk van het type windturbine. Wanneer verschillende types turbines worden gebruikt voor vergelijking van verschillende alternatieven of aspecten als bijvoorbeeld geluid, slagschaduw en productie kunnen flinke vertekeningen ontstaan juist door de verschillen in noodzakelijke mitigatie.	33	Zie het antwoord bij nr. 28.	Nee.
74	Van de enige turbine (de E101 OM II) die lijkt te voldoen aan het criterium dat geen geluidsoverlast-mitigerende maatregelen nodig zijn worden geen productiegegevens geleverd, noch bij 135 meter ashoogte, noch bij 99 meter ashoogte. Bij de inspraak namens BOLDOR op 22 september 2015 is expliciet naar deze cijfers gevraagd. Ook later, bij de voorbereiding van de notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's' van 30 november, is door ons in antwoord op vragen (mail van 4 november 2015) meegedeeld dat uitwerking voor de E101 OM II gewenst was in plaats van de lawaaiiger E101 OM 1. Het is daarom teleurstellend dat bij de aanvullende scenario's wel de E101 OM 1 wordt uitgewerkt, maar niet de gevraagde E101 OM II.	33	Voor het bestemmingsplan en inpassingsplan, evenals voor het MER is het niet nodig om ook de opbrengstgegevens te hebben van nog een type windturbine. Het MER, het bestemmingsplan en ook het inpassingsplan gaan over een windparkopstelling binnen bepaalde kaders en gaan niet over specifieke windturbinetypen. Duidelijk is dat het bestemmingsplan / inpassingsplan een rendabel te exploiteren windpark mogelijk maakt.	Nee.

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
75	Verzoek in artikel 6.1 'Vrijwaringszone-windturbine' op te nemen dat, naast de wiekoverslag, de overige voorzieningen (a t/m h) pas ten uitvoer worden gebracht nadat wij/ de grondeigenaren hiervoor expliciet toestemming hebben gegeven.	34	Het volledig opnemen van een voorgestelde regeling wordt niet nodig geacht. Het opnemen van de aanduiding 'vrijwaringszone –windturbine' heeft, voor zover betrekking op wiekoverdraai betekent geen belemmering voor het gebruik van een perceel voor de eigenaar, waardoor de eigenaar overdraai moet toestaan. Voor de aanleg van overige voorzieningen, zoals opstelplaats, is medewerking van de grondeigenaar wel relevant. Het is een goede suggestie hier een regeling voor op te nemen. De initiatiefnemers voeren daarnaast nog aparte gesprekken met de betreffende grondeigenaren	Ja. Opnemen in regels: voorwaarde instemming grondeigenaar bij aanleg overige voorzieningen binnen de aanduiding 'vrijwaringszone-windturbine'.
76	Verzoek om radarverstoringsonderzoek door onderzoeksbureau TNO uit te laten voeren voordat omgevingsvergunning verleend kan worden en het bestemmingsplan officieel goedgekeurd wordt.	37	Een radarverstoringsonderzoek is door TNO uitgevoerd en ter goedkeuring aan Defensie worden voorgelegd, de resultaten worden opgenomen in het ontwerpbestemmingsplan en -inpassingsplan.	Ja, radar-verstoringsonderzoek is uitgevoerd. en ter goedkeuring voorgelegd aan Defensie. Het resultaat is opgenomen in de toelichting van het inpassingsplan/be stemmingsplan
77	GGD IJsselland mist in de gepresenteerde (beleids)documenten een totaalbeeld van de tot nu toe uitgevoerde activiteiten op het gebied van communicatie en participatie en wat de reacties van burgers en instellingen hierop waren.	39	In het ontwerp bestemmingsplan/inpassingsplan wordt een overzicht van communicatie en inspraak opgenomen in het hoofdstuk maatschappelijke uitvoerbaarheid.	Ja. Hoofdstuk 8 van het bestemmingsplan/ inpassingsplan is aangepast en deze nota van beantwoording wordt als bijlage 4

Nr.	Inspraakreactie naar onderwerp/ onderscheidend punt	Komt voor in inspraakreactie nr.	Reactie	Aanpassing nodig
				toegevoegd aan de toelichting.
78	Het aangenomen amendement Rikkink Knippers c.s.. beperkt de initiatiefnemers in de toekomstige keuze voor het type windturbines. Daarnaast maakt dit amendement ook duidelijker welke type windturbines niet zullen worden geplaatst. De GGD huldigt het standpunt dat bij de keuze voor het type windturbine het zo veel mogelijk voorkomen van hinder bij derden het uitgangspunt dient te zijn en niet het economisch voordeel. De GGD vindt de aanvullende notitie 'Berekeningen aanvullende scenario's' verwarrend omdat in deze berekeningen het aangenomen amendement nog niet is betrokken.	39	Zie antwoord op nr. 69. Verontschuldigen als dat tot verwarring leidt. De aanvullende notities zijn op verzoek van Provinciale Staten en de gemeenteraad uitgevoerd <u>voordat</u> het amendement is aangenomen. Er is een aangepaste notitie die nu als bijlage 10 aan het MER wordt toegevoegd. In de notitie is nog geen rekening gehouden met het amendement omdat het een vergelijking betreft van de alternatieven van het MER. Het amendement is wel verwerkt in het bestemmingsplan/inpassingsplan door het opnemen van onder andere een maximale bouwhoogte.	Nee.